

Aktivitetsidentitetens och aktivitetskompetensens utveckling hos tidigare bostadslösa personer

En kvalitativ studie

Anna Korpela

Stina-Sofia Piivek

Examensarbete

Ergoterapi

2016

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Ergoterapi
Identifikationsnummer:	Anna 4919, Stina 4918
Författare:	Anna Korpela & Stina-Sofia Piivek
Arbetets namn:	Aktivitetsidentitetens och aktivitetskompetens utveckling hos tidigare bostadslösa personer. En kvalitativ studie.
Handledare (Arcada):	Annikki Arola
Uppdragsgivare:	Vanda stad
<p>Sammandrag:</p> <p>Detta arbete är en del av Vaikuttavat Tavat-projektet (VATA) i Vanda stad. Ämnet bostadslöshet valdes, eftersom det är ett aktuellt ämne i vårt samhälle. Det finns endast lite ergoterapeutisk forskning inom detta ämne, vilket också var en motivationsfaktor till detta ämne. Bostadslösheten i Finland har minskat under de senaste åren, men i Vanda har bostadslösheten bland unga ökat. Orsaken till minskningen i övriga Finland är bl.a. PAAVO II-projektet som erbjuder mera bostäder för bostadslösa personer. Även flera organisationer erbjuder tillfälligt boende för bostadslösa. Problemet med bostadslöshet kvarstår dock, eftersom bostadslöshet är ett brett fenomen som omfattar många olika slags problematik. Utbudet av bostäder motsvarar nödvändigtvis inte de bostadslösa personernas behov, då vardagen i t.ex. tillfälliga boenden styrs utifrån. Genom att en person inte kan påverka sin vardag rubbas aktivitetsidentiteten och – kompetensen, då personen inte kan leva upp till sina värderingar, intressen och mål. Syftet med detta arbete är att studera hur tidigare bostadslösa personers aktivitetsidentitet och – kompetens har utvecklats efter att de fått en bostad och hur olika miljöfaktorer har påverkat denna utveckling. Arbetet är en empirisk kvalitativ studie och som forskningsmetod användes en halvstrukturerad intervju. Informanterna var vuxna, tidigare bostadslösa personer som fått en stadigvarande bostad i Vanda. Som teoretisk referensram användes ”The Model of Human Occupation.” Resultatet visar på att <i>Relationer, Den egna bostaden, Nya handlingssätt</i> samt <i>Erfarenheternas inverkan på individen</i> lett till förändringar i aktivitetsidentiteten och - kompetensen. I resultatet framkommer tydligt vikten av en stadigvarande bostads inverkan: genom möjligheten att bo i en stadigvarande bostad möjliggörs en utveckling av aktivitetsidentiteten och – kompetensen.</p>	
Nyckelord:	Bostadslöshet, aktivitetsidentitet, aktivitetskompetens, The Model of Human Occupation
Sidantal:	49
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Occupational Therapy
Identification number:	Anna 4919 & Stina 4918
Author:	Anna Korpela & Stina-Sofia Piivek
Title:	The development of the occupational identity and occupational competence in ex-homeless persons. A qualitative study.
Supervisor (Arcada):	Annikki Arola
Commissioned by:	Vantaan kaupunki
<p>Abstract:</p> <p>This thesis is a part of the Vaikuttavat Tavat – project (VATA) in Vantaa city. The subject homelessness was chosen, because it is a current subject in our society. There are only a few studies on the subject with an occupational therapy perspective, which also was a motivational factor in choosing this subject. Homelessness in Finland has decreased during the last years, but in Vantaa homelessness in youth has increased. The PAAVO II-project is one of the reasons to the decreasing in other parts of Finland, because of the supply of appartments for homeless people. Many organizations offer temporary housing for homeless persons. The problem of homelessness still remains, because it is a wide phenomenon and covers many types of problems. The supply of houses doesn't necessarily match the needs of the homeless person, because the everyday life in for example temporary housings is influenced by external factors. When a person can't influence their everyday life their occupational identity and – competence are disturbed, because they have difficulties living up to their values, interests and goals. The aim is to study how the occupational identity and competence has developed for ex-homeless persons, and how the environment has affected the development. This study is an empirical qualitative study. A semi-structured interview was used as the research method. The informants were ex-homeless persons who have gotten a permanent apartment in Vantaa. The theoretical frame of reference in this study is The Model of Human Occupation. The results points that relationships, the own apartment, new coping strategies and the influence of experiences have moderated changes in the occupational identity and – competence. The importance of a permanent apartment appears clearly in the results: the opportunity to live in a permanent apartment enables development of the occupational identity and – competence.</p>	
Keywords:	Homelessness, Occupational Identity, Occupational Competence, The Model of Human Occupation
Number of pages:	49
Language:	Swedish
Date of acceptance:	

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Toimintaterapia
Tunnistenumero:	Anna 4919 & Stina 4918
Tekijä:	Anna Korpela & Stina-Sofia Piivek
Työn nimi:	Entisten asunnottomien henkilöiden toiminnallisen identiteetin ja toiminnallisen kompetenssin kehitys. Laadullinen tutkimus.
Työn ohjaaja (Arcada):	Annikki Arola
Toimeksiantaja:	Vantaan kaupunki
<p>Tiivistelmä:</p> <p>Tämä opinnäytetyö on osa Vantaan kaupungin Vaikuttavat Tavat projektia (VATA). Aihe asunnottomuus valittiin, koska se on ajankohtainen aihe yhteiskunnassamme. Toimintaterapeuttisia tutkimuksia aiheesta on vähän, mikä myös oli motivoiva tekijä tämän aiheen valintaan. Asunnottomuus Suomessa on vähentynyt viime vuosien aikoina, mutta Vantaalla nuorten asunnottomuus on lisääntynyt. Syy vähentymiseen muualla Suomessa on mm. PAAVO II-projekti, joka on tarjonnut asuntoja asunnottomille. Myös monet organisaatiot tarjoavat määräaikaista asuntoja asunnottomille. Asunnottomuusongelma on kuitenkin jatkunut, sillä asunnottomuus on niin laaja ilmiö joka kattaa monia eri vaikeuksia. Asuntojen tarjonta ei välttämättä vastaa asunnottoman henkilön tarpeita, koska mm. väliaikaisissa asunnoissa arki ohjautuu ulkopuolisista tekijöistä. Vaikuttamattomuus omaan arkeen häiritsee toiminnallista identiteettiä ja – kompetenssia, jos henkilö ei pysty elämään arvojensa, kiinnostuskohteidensa sekä tavoitteidensa mukaan. Tämän työn tarkoitus on tutkia miten entisten asunnottomien henkilöiden toiminnallinen identiteetti ja kompetenssi ovat kehittyneet saatuaan asunnon ja miten ympäristö on vaikuttanut tähän kehitykseen. Työ on empiirinen laadullinen tutkimus jonka tutkimusmenetelmänä on ollut puolistrukturoitu haastattelu. Haastateltavat ovat entisiä aikuisia asunnottomia, jotka ovat saaneet pysyvän asunnon Vantaalta. Työn teoreettisena viitekehyksenä on käytetty The Model of Human Occupation - mallia. Tulokset osoittavat, että suhteet, oma asunto, uudet toimintatavat sekä kokemusten vaikutus yksilöön ovat johtaneet toiminnallisen identiteetin ja – kompetenssin kehitykseen. Tuloksissa ilmenee selvästi pysyvän asunnon merkitys: mahdollisuus pysyvään asuntoon mahdollistaa toiminnallisen identiteetin ja – kompetenssin kehitykseen.</p>	
Avainsanat:	Asunnottomuus, Toiminnallinen identiteetti, Toiminnallinen kompetenssi, The Model of Human Occupation
Sivumäärä:	49
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	

INNEHÄLL

INNEHÅLL	4
FÖRORD	7
1 INLEDNING	8
2 BAKGRUND	9
2.1 Definition av bostadslöshet	9
2.2 Bostadslöshet i Finland	10
2.3 Följder av bostadslöshet	11
3 TIDIGARE FORSKNING	11
4 TEORETISK REFERENS RAM	14
4.1 Aktivitetsidentitet och aktivitetskompetens	14
4.1.1 <i>Viljekraft</i>	15
4.1.2 <i>Vanebildning</i>	16
4.2 Miljön	18
5 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	18
6 METOD	19
6.1 Urval	20
6.2 Datainsamling	21
6.2.1 <i>Pilottestning</i>	22
6.3 Analys	22
6.4 Etiska reflektioner	23
7 RESULTATREDOVISNING	24
7.1 Relationer	24
7.2 Den egna bostaden	25
7.2.1 <i>Boendeenheten</i>	26
7.3 Nya handlingssätt	28
7.4 Erfarenheternas inverkan på individen	29
8 RESULTATDISKUSSION	30
8.1 Aktivitetsidentitet utveckling	30
8.2 Aktivitetskompetensens utveckling	32
9 KONKLUSIONER TILL VANDA STAD	33
10 METODDISKUSSION	34
11 FORTSATT FORSKNING	35

KÄLLOR	37
BILAGOR	40
Bilaga 1.....	40
Bilaga 2.....	42
Bilaga 3.....	43
Bilaga 4.....	44
Bilaga 5.....	45
Bilaga 6.....	46

FÖRORD

Vi vill tacka alla som bidragit till detta examensarbete. Speciellt vill vi tacka Annikki Arola och Heidi Peri för värdefull handledning, stöd och uppmuntring i vår process när allting inte gått enligt planen. Vi vill även tacka våra familjer och vänner som stöttat och trott på oss samt kontaktpersonen på boendeenheten för gott samarbete.

Helsingfors i april 2016

Anna Korpela

Stina-Sofia Piivek

1 INLEDNING

Idén till vårt examensarbete föddes på FUI-dagarna, hösten 2014. Vi valde ämnet Bostadslöshet, vilket var en del av VATA-projektet (Vaikuttavat Tavat) i Vanda stad.

Vi upplever att bostadslöshet är ett ämne som är aktuellt i vårt samhälle. Det finns bara lite forskning inom ergoterapi som berör detta ämne. En person behöver färdigheter och förmågor för att klara av att utföra många aktiviteter för att upprätthålla ett boende, men personen är samtidigt beroende av olika miljöfaktorer, t.ex. den sociala och politiska miljön. Vi är intresserade av hur individen och omgivningen kan möta varandra i processen att upprätthålla ett boende. Vi hoppas att detta arbete kan stöda till förståelsen av boendets betydelse och därmed till utvecklingen av tjänster och service för att stöda upprätthållandet av en bostad samt förebyggandet av bostadslöshet.

Syftet med vårt arbete är att studera hur tidigare bostadslösa personer i Vanda upplevt utvecklingen av sin aktivitetsidentitet och aktivitetskompetens efter att de fått en bostad samt hur olika miljöer (fysisk, social, kulturell, ekonomisk och politisk) har påverkat denna utveckling. I vårt arbete kommer vi att gå in på begreppen aktivitetsidentitet, aktivitetskompetens och miljöns inverkan på aktivitetsutförande, eftersom det är viktigt att fundera över hur dessa utvecklats efter att en bostadslös person fått en bostad och huruvida miljön fungerat som en stödjande eller begränsande faktor.

Vårt arbete är en kvalitativ studie och som forskningsmetod användes en halvstrukturerad intervju. I studien deltog fyra informanter, som alla har erfarenheter av att vara långtidsbostadslösa. Vi utförde två intervjuer var och transkriberade respektive två intervjuer. Under intervjutillfällena var vi båda närvarande. Detta examensarbete har utförts i gott samarbete och vi upplever att arbetsinsatsen varit jämnt fördelad.

Vi inleder vårt arbete genom att redogöra för bakgrund samt tidigare forskning inom ämnet bostadslöshet för att därefter beskriva vår teoretiska referensram. Efter det går vi in på hur vi går tillväga i vår forskningsprocess och funderar över de etiska frågor som blir viktiga att tänka på.

2 BAKGRUND

Detta examensarbete är en del av Vaikuttavat Tavot – projektet (VATA) i Vanda stad. VATA projektet är ett samarbete mellan forskningsorganisationer, högskolor och arbetslivet. Projektets syfte är att skapa nya permanenta modeller inom evidensbaserade tjänsteinnovationer. Genom att samarbetsnätverket tillämpar vårdrekommendationerna, blir tjänsterna evidensbaserade och effektiva. (Arcada) Detta examensarbete bidrar således till nya evidensbaserade tjänster i Vanda stad.

I detta kapitel kommer begreppet bostadslöshet att definieras. I kapitlet behandlas även olika interventioner och projekt som gjorts i Finland för att åtgärda bostadslöshet samt följderna av bostadslöshet.

2.1 Definition av bostadslöshet

Det finns inte en entydig definition på begreppet bostadslöshet. European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL, FEANTSA (2005) har utarbetat en definition av hemlöshet, ETHOS (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion) för att kunna jämföra situationen i olika länder. ETHOS klassifikationen används även i Finland. Hemlöshet delas enligt typologin in i fyra olika typer: ”Utan tak över huvudet”, ”utan bostad”, ”osäkert boende” och ”bristfälligt boende”. ”Utan tak över huvudet” innebär att all typ av tak över huvudet saknas, ”utan bostad” betyder att en tillfällig sovplats finns i olika institutioner eller härbärke. ”Osäkert boende” betyder att boendet karaktäriseras av våld, hot för vräkning eller osäker hyrestid. ”Bristfälligt boende” innebär boende på olagliga ställen, olämpligt boende eller hög trängsel. I litteraturen diskuteras även en s.k. inre hemlöshet, vilket innebär att en individs inre behov inte möts av deras hem. Även ett fenomen som "frivilligt hemlös" diskuteras, vilket innebär att en person inte vill bo i ett traditionellt hem. (Heuchemer & Josephsson, 2006, s. 161) En person kan klassas som långvarigt bostadslös, ifall hen upprepade gånger varit bostadslös under tre års tid, eller varit/hotat bli bostadslös i över ett år p.g.a. sociala- eller hälso-orsaker. (ARA, 2014) I Vanda klassas en person bostadslös bl.a. ifall hen bor på ett vårdhem eller – anstalt för missbruk eller mentalvård och söker efter hyreslägenhet. För

att klassas som långtidsbostadslös, bör en person finnas med på socialservicens lista av bostadslösa i två eller flera på varandra följande år. (Pitkänen, 2010, s. 16-17)

Bostadslösa personer tolkas i Finland vara personer som bor ute, i primärt skydd, vandrarhem, på olika typer av anstalter, på vårdhem, personer som tillfälligt bor hos sina släktingar och vänner pga. brist på bostad och friblivande fångar som inte har ett hem (Lehtonen & Salonen, 2008 s. 23)

Sahlin (1992, s. 96-98) poängterar skillnaden mellan begreppen ”bostad” och ”hem”; där begreppet ”bostad” tyder på något fysiskt och påtagligt, medan ”hem” omfattar emotionella och subjektiva faktorer, levnadsmönster, sociala relationer osv. Hemlöshet och bostadslöshet kan därmed bli delmängder av varandra.

Bostadslöshet och hemlöshet används ibland som synonymter, fast än de har olika innebörd. Bostad är en konkret byggnad. Hemmet igen innehåller psykologiska och existentiella dimensioner. Hemlöshet innebär att det inte finns ett eget ställe för sig själv som personen kan utforma och inte har känslan hem (min egen plats i världen, eget revir). (Gullberg & Börjeson 2000, s. 293) I detta arbete används begreppet bostadslöshet, eftersom studiens syfte är att forska hur en persons aktivitetsidentitet och aktivitetskompetens har utvecklats efter att de fått en bostad.

2.2 Bostadslöshet i Finland

Enligt Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA (2015a, s. 3-4) fanns det ca 7100 bostadslösa personer och ca 430 bostadslösa familjer i Finland år 2014. 10 kommuner deltar i ett projekt för att minska långtidsbostadslöshet, PAAVO II, och det har skett en minskning på 32 % av långtidsbostadslösa i PAAVO-kommunerna under åren 2008-2014. Kommunerna som medverkar i projektet är Helsingfors, Esbo, Vanda, Tammerfors, Jyväskylä, Uleåborg, Kuopio, Lahti, Joensuu och Åbo. I Vanda har bostadslösheten minskat med endast 4 % under dessa år, medan långtidsbostadslösheten i Helsingfors har minskat med 23 % och i Esbo med 21 %.

Finansieringen i PAAVO II-projektet förverkligas i samarbete med social- och hälsovårdsministeriet, Penningautomatföreningen RAY i Finland samt Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA. Finansieringen har möjliggjort byggandet, anskaffning eller reparation av ca 1720 bostäder. Statsrådet har i sitt bostadspolitiska åtgärdsprogram 2012-2015 etablerat boenderådgivare för att förebygga och åtgärda problem med boende samt bostadslöshet. (ARA, 2015a, s. 6-8)

I Vanda fanns det under år 2014 ca 545 bostadslösa, varav ca 130 var långtidsbostadslösa, och ca 25 var familjer. Under åren 2013 och 2014 har mängden av unga (under 25-åringar) bostadslösa ökat med 20 personer. (ARA, 2015a, s. 4) Åtgärderna att minska bostadslöshet i Vanda år 2014 har varit att utveckla boenderådgivning och arbete för att förebygga bostadslöshet, samt att förbättra processen till tillfällig bosättning. (ARA, 2015b)

2.3 Följder av bostadslöshet

När en person blir bostadslös kan man jämföra det som ett plötsligt funktionshinder eller sjukdom eftersom situationen förändrar personens liv och känsla av identitet. Att delta i aktiviteter kräver olika resurser och många av dessa styrs av faktorer som den bostadslöse inte kan påverka, bl.a. dagcentralens, skyddsrummets och kommunala utrymmens uppehållstider. Detta kan ses som aktivitetsdeprivation, eftersom personen inte har kontroll över sina omständigheter och olika miljöer hindrar personen från att delta i nödvändiga eller meningsfulla aktiviteter. Fattigdom påverkar personens aktivitetsbalans eller engagemang inom produktivitet, egenvård och fritidsaktiviteter. Om en person inte kan delta i meningsfulla aktiviteter kan hans livskvalitet och identitet påverkas negativt. (Marshall & Rosenberg, 2014, s. 332) Följderna av aktivitetsdeprivation liknar orsakerna och följderna av missbruk, dvs. avsaknad av sensorisk stimuli, minskade möjligheter att använda sina fysiska mentala och sociala förmågor, minskad personlig utveckling och meningsfullhet i livet. (Heuchemer & Josephsson, 2006, s. 161)

3 TIDIGARE FORSKNING

Bostadslösa personer lider av många olika typer av ohälsa. Mental ohälsa eller psykiatrisk problematik är ett vanligt fenomen inom denna population och ses som en faktor som kan leda till bostadslöshet, men även som en följd. (Lee et al. 2010, s. 506; Heuchemer & Josephsson, 2006, s. 160) Vanliga psykiatriska problem för bostadslösa personer är alkohol- och drogmissbruk, depression, ångest, affektiva problem och schizofreni. (Teesson et al. 2004, s. 165) I olika studier har traumatiska upplevelser och posttraumatiskt stressyndrom konstaterats vara en vanlig upplevelse hos personer som blivit bostadslösa, och oftast har dessa upplevelser skett innan hemlösheten, men även traumatiska upplevelser under hemlöshet har konstaterats, då den vanligaste traumatiska upplevelsen varit rädsla p.g.a. brist på säkerhet. Posttraumatiskt stressyndrom har konstaterats vara mer vanligt innan hemlösheten (56 % av ett sampel på 56 personer) och endast hos 11 % började syndromet under den första perioden som hemlös. (Taylor & Sharpe, 2008, s. 206-210) Fysiskt våld kan ses som en traumatisk händelse och bland bostadslösa kvinnor är det vanligt. Ungefär var tredje bostadslös kvinna har blivit våldtagen. (Jasinski et.al., 2010, s. 2-3) Traumatiska händelser kan orsaka psykosociala symtom, vilka kan leda till att det blir svårt att upprätthålla sitt arbete. Speciellt för bostadslösa kvinnor kan detta försvåra situationen, eftersom arbetslösheten ökar beroendet av den misshandlande partnern och gör det svårt för kvinnan att bryta kontakten. (Brown & Stoffels, 2010, s. 162) Olika substansmissbruk har även konstaterats vara en faktor som kan leda till bostadslöshet, p.g.a. ekonomiska orsaker; pengarna räcker inte till att betala hyran och substanserna. (Heuchemer & Josephsson, 2006, s. 160) Missbruk ses dock också som en följd av hemlöshet; det är ett sätt att hantera situationen som bostadslös och dämpar mental och känslomässig smärta. (Williams & Stickley, 2011, s. 433–434)

Infektions-, blodcirkulations- och andningssjukdomar samt smittande sjukdomar och olika skador är vanliga hos bostadslösa och det är vanligt att en person lider av flera olika psykiska och fysiska sjukdomar samtidigt. (Luntamo, 2012, s. 2-3) Även dåliga tänder och fötter, smärta, köldskador, undernäring och tuberkulos är några av symtomen hos den hemlösa populationen. (Köre et al. 2006, s. 306) Bostadslöshet kan förvärra dessa problem, eller orsaka nya, p.g.a. bristande kontroll av livssituationen och miljön samt svårigheter att söka sig och binda sig till vården. Det kräver också förmågan att på eget initiativ söka hjälp och på en förhand bestämd tid besöka mottagningen. (Luntamo, 2012, s. 2-3). Att söka hjälp inom hälsovården kan vara svårt för hemlösa, eftersom de ibland kan

uppleva diskrimination av arbetare inom hälsovården, och känner sig stigmatiserade av allmänheten, vilket leder till att de drar sig undan. (Williams & Stickley, 2011, s. 433–434)

Den psykiska och sociala förmågan samt förmågan att ta hand om sig själv är ofta försämrade hos personer som lider av bostadslöshet, vilket leder till svårigheter i att ta hand om hushållet, hälsan, sociala förhållanden och andra ärenden. (Luntamo 2012, s. 3) Orsakerna till att förmågorna inom hemvården försämras är, att färdigheter som har att göra med överlevnad och som behövs på gatan förstärks, bl.a. bygga vindskydd, få sin inkomst genom att tigga, samla flaskor och fungera socialt på ett skyddshem. (Marshall & Rosenberg, 2014, s. 333) Om en person har svårt att ta hand om sina fysiska, sociala, mentala eller vilobehov minskar mängden dagliga aktiviteter och risken för aktivitetsobalans uppstår. Detta är typiskt för personer med beroende och riskerar att beroendet blir personens viktigaste livsroll. (Heuchemer & Josephsson, 2006, s. 161) Illman et al. (2013, s. 218–219) har studerat vuxna bostadslösa och psykiskt sjuka personers engagemang i aktiviteter. I deras studie framgår att bostadslösa personer är engagerade i flera olika aktiviteter, och att dessa aktiviteter är unika för individen och påverkas av omgivningen. Ett vanligt aktivitetsområde som vuxna bostadslösa med mental problematik engagerar sig i har att göra med överlevnad och/eller risker. Att äta är ett sätt att överleva, men att hitta mat kan leda till beteende som anses innebära risker, t.ex. stöld, självdestruktivt beteende, substansmissbruk, prostitution, våldsamt beteende osv.

Det finns få möjligheter för hemlösa personer att engagera sig i meningsfulla aktiviteter, vilket på senare tid har uppmärksammats inom ergoterapin. Det finns få studier som visar på effektivitet av interventioner i ergoterapi inom vården av hemlösa, eftersom området är relativt nytt och fortfarande utvecklas. Thomas et al. (2011, s. 38, 47–48) har i sin studie funnit 4 olika områden där en ergoterapeuts insatser är viktiga. Dessa områden är pengahantering, copingstrategier, arbete och utbildning samt fritidsaktiviteter. Kunskaper inom pengahantering är dåliga, p.g.a. erfarenheter av fattigdom, arbetslöshet och missbruk. Arbetslöshet kan bero på t.ex. få aktivitetsrutiner, dålig status i samhället och avsaknad av framtidsmål. För att stöda personer i att uppnå sina mål, behövs olika färdigheter i livet. Engagemang i fritidsaktiviteter har ansetts minska alkohol- och drogkonsumtion, så hemlösa personer bör ges möjligheter till positiva upplevelser och minska sårbarhet etc.

Bostadslösa personer kan uppleva att de är socialt uteslutna och har färre möjligheter att delta i aktiviteter i samhället, vilket kan leda till känslan av misslyckande. Att samtidigt uppleva stigmatisering, kränkning, marginalisering, även missbruk och sjukdomar kan leda till att en hemlös person skapar en ny identitet utgående från allt detta. (Marshall & Rosenberg, 2014, s. 333)

4 TEORETISK REFERENSRAM

I detta arbete är aktivitetsidentitet och aktivitetskompetens centrala begrepp. Även miljöns påverkan på aktivitetsutförandet och hur miljön fungerar som stödande/hindrande faktor i utvecklingen av aktivitetsidentitet och aktivitetskompetens blir intressant. Begreppen valdes utifrån tidigare forskning och annan litteratur, där det framkom att en bostadslös persons identitet är i stor risk att påverkas negativt av olika orsaker. Det har även framkommit att miljön ställer krav på individen, men att kompetensen inte alltid räcker för att möta dessa krav. Enligt Model of Human Occupation, MOHO (Kielhofner, 2012, s. 105-106) är aktivitetsidentiteten en grundläggande faktor för att man ska ha aktivitetskompetens, så därför blir dessa tre fenomen i fokus i denna forskning. Begreppen viljekraft och vanebildning kommer även att definieras, eftersom de är centrala delar i en persons aktivitetsidentitet och aktivitetskompetens.

4.1 Aktivitetsidentitet och aktivitetskompetens

En persons aktivitetsidentitet skapas genom att hen har en uppfattning om sina förmågor, intressen och saker som ger tillfredsställelse, att man har en uppfattning av sig själv genom sina roller och sociala kontakter, att man har en uppfattning om vad man upplever som viktigt och vilka plikter man har, att man känner till sina dagliga rutiner samt att man uppfattar miljöns stöd och förväntningar. Aktivitetsidentiteten omfattar en persons erfarenheter och uppfattning om sig själv, vem man varit och vem man vill bli, och kan styra de val man gör i framtiden. (Kielhofner, 2012, s. 105-106)

Om en person kan upprätthålla delaktighet i aktiviteter som speglas av aktivitetsidentiteten kallas det aktivitetskompetens. Det betyder alltså att en person använder sig av sin

aktivitetsidentitet genom att leva upp till förväntningarna på roller, egna värderingar och normer för utförandet. Aktivitetskompetens innebär också att upprätthålla rutiner för att fullgöra ansvar, att delta i aktiviteter som ger känslan förmåga, kontroll, tillfredsställelse och belåtenhet samt att leva enligt sina värderingar och göra saker för att uppnå sina mål i livet. Kompetensen börjar oftast med att hen uppfyller grundläggande ansvarsuppgifter och utvecklas sedan vidare för att uppnå ett tillfredsställande liv. (Kielhofner, 2012, s. 106)

Aktivitetskompetensen är således beroende av en persons aktivitetsidentitet. För att förstå hur aktivitetsidentiteten och – kompetensen skapas blir det viktigt att förstå innehållen i dessa begrepp. Nedan följer en beskrivning av begreppen *viljekraft* och *vanebildning* eftersom de är centrala delar i en persons aktivitetsidentitet och – kompetens.

4.1.1 Viljekraft

Viljekraft består av *värderingar*, *uppfattning av vår egen förmåga* och *intressen*, vilka är centrala delar i aktivitetsidentiteten och – kompetensen, då vi behöver ha en uppfattning av viljekraften för att skapa vår aktivitetsidentitet, samt kunna använda viljekraften i vårt görande för att nå aktivitetskompetens. (Kielhofner, 2012, s. 105-106)

Viljekraftsprocessen består av förväntningar, val, upplevelser och tolkningar av vårt görande. När vi upprepar denna process bibehålls eller omformuleras våra egna värderingar, uppfattningar av den egna förmågan och intressen. Viljekraften påverkas av vår kultur, vår egen livshistoria och personliga komponenter (t.ex. temperament). Den personliga historien innehåller erfarenheter om vad vi är bra och inte bra på och vad vi tycker om att göra. (Kielhofner, 2012, s. 36-37)

Uppfattningen av den egna förmågan är delad i två dimensioner: upplevelse av den personliga kapaciteten och känslan av effektivitet. Upplevelse av den personliga kapaciteten innehåller värderingar om vår egna sociala, fysiska och intellektuella förmåga. Upplevelsen av den egna kapaciteten påverkas även av kulturen, dvs. hurdan kapacitet man har för att göra sådant som är betydelsefullt. Känslan av effektivitet innehåller tankar om hur framgångsrikt vi kan använda vår egna personliga kapacitet för att kunna uppnå ett visst

resultat. Egenkontroll är viktigt inom känslan av effektivitet, eftersom egenkontroll är grunden till att kunna känna effektivitet. Egenkontroll handlar om att vi kan forma känslor och tankar och kunna ta kontroll över handlingar och beslut. En stark känsla av egenkontroll möjliggör förmågan att kunna anpassa sig. (Kielhofner, 2012, s. 37-40)

Vi skaffar *värderingar* under hela vårt livs gång och vi har en stark drivkraft till att handla enligt våra värderingar. Våra värderingar kommer från vår kultur som säger oss vad som är viktigt, vilka mål vi skall eftersträva och ger mening i livet. Våra värderingar kommer från en process av förväntan, upplevelser, val och tolkning, i kontexten av vår kultur, personliga övertygelser och plikt-känslor. Personlig övertygelse handlar om våra djupa åsikter om vad vi anser som betydelsefullt i livet. Plikt-känsla handlar om att ha en känsla av plikt och agera på ett sådant sätt som är likt våra värderingar. Hur vi skall använda vår tid, vad och hur vi skall göra något samt vilket är det adekvata sättet att genomföra, dessa är exempel på vad plikt-känsla kan handla om. (Kielhofner, 2012, s. 41-43)

Intresse handlar om något som vi tycker om att göra eller anser som tillfredställande. Intresse ger sig i uttryck i form av glädje av att utföra något och att vi väljer att göra vissa aktiviteter hellre än andra. Till den cykliska processen av intresse hörs: förväntan, upplevelse, val och tolkning av det egna görandet. (Kielhofner, 2012, s. 44-45)

4.1.2 Vanebildning

Vanebildningen är en central del av aktivitetsidentiteten och – kompetensen, eftersom känslan av vanebildningen behövs för aktivitetsidentitet, och användningen av vanebildningen behövs för aktivitetskompetens (Kielhofner, 2012, s. 105-106).

En *vana* kan definieras som det sätt vi reagerar och agerar i bekanta miljöer och situationer, och det som ger livet sin bekanta karaktär. Reaktionen och agerandet är en följd av internaliserade aktiviteter, och kan skapas om vår miljö behålls relativt oförändrad. Vanorna omfattas av regler för hur man bör agera, och styr vårt handlande. I obekanta situationer kan vi med hjälp av vanorna upptäcka bekanta faktorer, och få stöd för vårt agerande. Våra vanor kan möjliggöra ett effektivt utförande av rutiner och aktivitetsutförandet kräver inte lika mycket ansträngning och medveten uppmärksamhet, vilket möjliggör

att vi även kan utföra flera aktiviteter samtidigt, t.ex. lyssna på radio medan vi kör bil. (Kielhofner, 2012, s. 54-55)

Vanor kan delas av människor i olika grupper, och möjliggör integreringen i ett välfungerande samhälle. Vissa vanor och beteenden är förväntade och andra personer i miljön kan vara beroende av varandras vanor. Genom att uppfylla förväntade vanor, t.ex. att komma i tid till arbetet, integreras vi i miljön. (Kielhofner, 2008, s. 55-56)

Våra vanor inverkar på hur vi utför aktiviteter i det dagliga livet på tre sätt. Våra rutiner påverkas av vanorna, de är verktyg för att få saker gjorda, och utan dem skulle det bli otroligt tungt att klara av en dag. Vanorna reglerar även hur vi använder vår tid, beroende på miljön vi befinner oss i. Våra rutiner stöder oss att orientera oss i tiden och göra det som vi behöver få gjort. Vårt aktivitetsutförande påverkas sist men inte minst av vår personliga stil på vanorna. Vi har en personlig stil, t.ex. pratsam eller försiktig, detaljorienterad eller snabb, och stilen regleras av våra vanor. (Kielhofner, 2012, s. 57-58)

Genom att göra saker om och om igen utvecklar vi vanemönster. När vi når vissa utvecklingsfaser skapas eller förändras våra vanemönster, annars har vanor ett motstånd mot förändring. När det sker rubbningar i våra vanor, kan vi uppleva oss desorienterade eller överklighet. (Kielhofner, 2012, s. 58)

Olika funktionshinder kan påverka våra vanor negativt. En person kan ha dysfunktionella vanor, som är till skada, eller så kan funktionshindret göra att en person har svårigheter att upprätthålla sina rutiner. Omgivningen kan stöda inläringen av dysfunktionella vanor, och viktiga vanor kan gå förlorade. En transformation av vanorna blir viktig för att en person ska bli delaktig i rutinmässiga aktiviteter i sin vardag. (Kielhofner, 2012, s. 58-60)

Genom att vi agerar i olika sociala system tar vi oss an olika *roller*, som vi agerar enligt. Rollerna definieras av sociala eller personliga positioner. Till positionerna, rollerna, hör förväntningar och attityder över hur vi handlar. Hur vi handlar utifrån våra roller är även beroende av den personliga tolkning vi har om dem, och rollerna blir en del av vår identitet. Vi kan övergå från olika roller till andra under vårt liv, och det syns i vårt agerande.

Det är viktigt att vi har tillräckligt många roller, så att vi inte känner brist på identitet, syfte och struktur i vardagen. Om vi inte kan leva upp till de förväntningar våra roller har kan det leda till känslan av misslyckande. (Kielhofner, 2012, s. 60-64)

4.2 Miljön

Miljön bör definieras, eftersom den integrerar med vår vanebildning och viljekraft, vilket således kopplar den till aktivitetsidentiteten och – kompetensen (Kielhofner, 2012, s. 23). I detta kapitel behandlas och definieras begreppet *miljö*, enligt Model of Human Occupation, MOHO (Kielhofner, 2008, s. 86-88, 103). Enligt MOHO delas miljön in i den fysiska, sociala, kulturella, ekonomiska och politiska miljön. Vi påverkas ständigt av de föremål som är omkring oss, människor och deras förväntningar, vår kultur och ekonomiska samt av politiska faktorer. Aktivitetsutförande, dvs. att man utför en aktivitetsform, påverkas av vår miljö. Huruvida ett funktionshinder påverkar vårt utförande bestäms i hög grad av miljön. Vår omgivning kan vara en stödjande, men även en hindrande faktor för vårt utförande. En familjemedlem från vår sociala miljö kan exempelvis stöda oss att uppnå mål i livet genom att fungera som uppmuntrare. Genom att miljön är bekant stöder den oss att upprätthålla vanor och roller. Den fysiska miljön, exempelvis höga trottoarkanter, kan begränsa en person att ta sig dit den vill. Sociala normer, lagar och förväntningar kan påverka en person negativt, till och med sänka motivationen. Dessa förväntningar och normer kan även bidra till skapandet av nya vanor och roller och oönskade effekter. Miljöns påverkan på individen är alltid individuell.

5 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Studiens syfte har skapats utifrån den teoretiska referensramen samt tidigare forskning. Forskningsfrågorna har skapats utifrån den teoretiska referensramen samt bedömningsinstrumentet Occupational Performance History Interview, OPHI-II, som beskrivs tydligare i kapitlet 5.2 Datainsamling.

Syftet med studien är att studera hur tidigare bostadslösa personer i Vanda upplevt utvecklingen av sin aktivitetsidentitet och aktivitetskompetens efter att de fått en bostad samt hur miljön har påverkat denna utveckling.

Våra forskningsfrågor är:

1. Hur har aktivitetsrollerna och de dagliga rutinerna förändrats hos den tidigare bostadslöse personen?
2. Hur ser miljön ut inom hemmet, produktiva rollen och fritiden och hur har den påverkar aktivitetsutförandet?
3. Hur har värderingar, intressen och uppfattningen av den egna förmågan påverkat valen av aktiviteter före och efter bostadslösheten?
4. Vilka är de kritiska händelserna i den tidigare bostadslöse personens liv?

6 METOD

Studien är en kvalitativ undersökning, eftersom intresset ligger på att få en så fullständig förståelse som möjligt av tidigare bostadslösa personers upplevelse av utvecklingen av sin aktivitetsidentitet och aktivitetskompetens samt hur miljön bidragit till denna upplevelse. Enligt Jacobsen (2012, s. 61-62) lämpar sig den kvalitativa forskningsmetoden när man vill förstå ett fenomen och en individs upplevelse, samt kontextens påverkan på upplevelsen.

I en individuell intervju kan informanten berätta om sina individuella åsikter och erfarenheter på ett tydligt sätt, utan att behöva ta hänsyn till andra. Den individuella intervjun har även den fördelen, att informanten och intervjuaren kan skapa en relation som skapar tillit och därmed möjliggör öppenhet. (Jacobsen, 2012, s. 98-100) I detta arbete valdes att göra individuella intervjuer, eftersom intresset ligger på att få individens åsikt om sin utveckling av t.ex. aktivitetskompetensen.

Den halvstrukturerade intervjumetoden vill få förståelse inom vissa teman och beskrivningar av informantens levda värld. En halvstrukturerad intervju utförs enligt en intervjuguide som vill få fram vissa teman med förslag av frågor. (Kvale & Brinkmann 2009 s. 43)

I detta arbete valdes den halvstrukturerade intervjuemetoden, eftersom intresset är att få en förståelse om den tidigare bostadslöse personens uppfattning om sin levda värld. Intervjun har tydligt avgränsade teman, aktivitetsidentitet, -kompetens och miljön, och därför lämpar sig den halvstrukturerade intervjun i detta arbete.

6.1 Urval

När man gör en kvalitativ studie är man intresserad att få så informationsrik och djup data som möjligt. Det gäller då att hitta informanter som är intresserade av att dela med sig av sina erfarenheter och ge god information. (Hassmén & Hassmén, 2008, s. 108-109) Det blir viktigt att veta hur stor den teoretiska populationen är och avgränsa den med ett tidsperspektiv, som baserar sig på problemställningen. I studier blir det också viktigt att välja kriterier för urval, som styrs av syftet med forskningen. (Jacobsen, 2002, s. 197-198)

För att nå informanter kontaktades en enhet i Vanda, vars kontaktuppgifter kom från VATA-projektet. Kontaktpersonen förseddes med en informationsblankett (se bilaga 1), där studiens syfte framkom. Kontaktpersonens roll blev således att välja ut lämpliga informanter, förmedla informationsbrevet (se bilaga 2) till dessa informanter och meddela oss om deras intresse att delta i studien. Kontaktpersonen fungerar som mellanhand vid kommunikationen mellan respondenterna och informanterna i beslutet om tidpunkt och plats för intervjun.

I studien valdes att studera tidigare bostadslösa personer som fått en bostad i Vanda. Inklusionskraven var att personen ska ha erfarenhet av långvarig bostadslöshet och nu ha en bostad. Krav på deltagarnas ålder var minst 18 år, eftersom det kan ha blivit problematiskt att få kontakt till vårdnadshavare för att få tillstånd till deltagande i forskningen. Övre åldersgräns fanns inte, eftersom studiens syfte inte handlar om faktorer som är påverkade av åldern. Informanterna bör vara finsk- eller svenskspråkiga. Viktigt blev också att informanten vill dela med sig av sin livshistoria. Exklusionskriterier för denna studie var en diagnosticerad minnesstörning eller kognitiv nedsättning. Informanternas psykiska och emotionala läge bör även vara stabilt. Eftersom intervjun gjordes muntligt var kommunikationsproblem (t.ex. afasi) ett exklusionskriterium.

Informanterna i denna studie var tidigare bostadslösa personer som fått en bostad i en boendeenhet i Vanda. Boendeenheten består av flera lägenheter och personal finns tillgänglig under vardagarna. Personerna har bott i sin nuvarande lägenhet mellan ca 1 – 5 år. Informanterna var vuxna personer i arbets- och pensionsålder. I intervjun deltog två kvinnor och två män. Alla har haft erfarenheter av långvarig bostadslöshet, då personerna vistades på härbärgen, i tillfälliga boenden eller hos bekanta. Intervjuerna räckte från ca 40 till 90 minuter.

6.2 Datainsamling

Intervjuerna gjordes under vintern 2015. För att möjliggöra ett klientcentrerat arbetssätt bestämdes platsen för intervjuerna tillsammans med kontaktpersonen och informanterna. Tre av intervjuerna skedde i boendeenhetens allmänna utrymme, och en intervju skedde hemma hos informanten. Två av informanterna deltog ensamma i intervjun, medan två hade en anhörig närvarande. Innan intervjuerna inleddes säkerställdes att informanterna fått förhandsinformation om studien och att de var medvetna om syftet, att deltagandet var frivilligt och rätten att avbryta deltagandet när som helst. Innan intervjun fyllde informanterna även i blanketten för informerar samtycke.

Intervjun inspelades på bandspelare, eftersom det är ett effektivt sätt att fånga det som informanten säger och hindrar att intervjuaren gör egna tolkningar, samt att det är lättare att upprätthålla ett samtal om det inte görs anteckningar. (Jacobsen, 2002, s. 166)

Intervjun som gjordes är en semistrukturerad intervju med frågor baserade på OPHI-II (se bilaga 6). Bedömningsinstrumentet Occupational Performance History Interview OPHI-II är ett semistrukturerat intervjuinstrument som baserar sig på The Model of Human Occupation. (Kielhofner et al., 1999, s. 19). Den finska versionen av OPHI-II har god validitet och reliabilitet (Kielhofner et al. 1999, s. 8; Kielhofner et al. 2001, s. 265). Instrumentets avsikt är att bedöma en persons aktivitetsnivå inom fem olika områden: roller, dagliga rutiner, aktivitetsmiljöer, aktivitetsval och kritiska livshändelser. Information om dessa områden fås genom en semistrukturerad intervju. I OPHI-II finns förslag på frågor som stöd för intervjun, men intervjun är flexibel och intervjuaren kan välja att behandla

de olika områdena i valfri ordning. (Kielhofner et al., 1999, s. 20) Alla fem områden som tas upp i OPHI-II finns med i intervjun, eftersom de är relevanta för att förstå en persons aktivitetsidentitet och aktivitetskompetens samt miljöns påverkan på aktivitet. Eftersom denna studie fokuserar på den kvalitativa informationen gjordes inte en mätning av informanternas aktivitetsidentitet eller miljöns påverkan på aktivitetslivet, även om det är en del av OPHI-II. OPHI-II valdes som bas för intervjun, eftersom instrumentet baserar sig på Model of Human Occupation och omfattar de begrepp som är aktuella i denna studie, dvs. aktivitetsidentitet, aktivitetskompetens samt miljöns påverkan på aktivitet, samt eftersom det har god validitet och reliabilitet. (Kielhofner et al. 1999, s. 8; Kielhofner et al. 2001, s. 265) Omändringen av instrumentet kan ha påverkat validiteten och reliabiliteten, men genom att pilottesta instrumentet stärks validiteten. OPHI-II valdes att inte användas i sin helhet, eftersom instrumentet uppfattades för krävande av flera möjliga samarbetspartners.

6.2.1 Pilottestning

Intervjuguiden pilottestades en gång, för att övningsintervjua och för att enligt feedback göra förändringar och förtydliga frågor. Orsaken till att endast en pilottestning gjordes var, att det är svårt att hitta personer som har erfarenheter av bostadslöshet. För att hitta personer för pilottestningen gjordes en förfrågan via Facebook. Efter pilottestningen gjordes förtydliganden av vilken tidsperiod som behandlas (nutid/dåtid/framtid) eftersom det var oklart för informanten vilka svar hen förväntades ge. Dessutom avlägsnades en del frågor, eftersom de repeterade sig själv eller inte gav någon ny information. Ett antal ändringar av ordval gjordes också, för att undvika vetenskapliga termer och istället använda mer vardagligt språk, för att öka förståelsen av frågorna. Följdfrågor lades även in i intervjun, för att få djupare beskrivningar och förtydliganden.

6.3 Analys

Efter intervjuernas genomföring transkriberades de. Efter transkriberingen gjordes en kvalitativ innehållsanalys, enligt Lundman & Hällgren Graneheim (2012 s. 187-199). Innehållsanalysen lämpar sig i denna studie, eftersom intresset ligger på att hitta kategorier eller teman och jämföra dessa sinsemellan. De transkriberade intervjuerna lästes igenom

så att respondenterna kände till innehållet väl. Därefter understreckades meningenheter, dvs. ord, meningar och stycken som hörde ihop genom sitt innehåll. När meningsenheterna skapats kodades de med lämpliga beteckningar. Koder med liknande innehåll sammanfördes till teman, som sedan rapporterades och belystes med citat.

6.4 Etiska reflektioner

Kvale & Brinkmann (2009 s. 78) anser att ”forska i andras privata liv” kan leda till etiska problem. Som det framgår i kapitlet om datainsamling följdes de olika forskningsetiska principerna som Hassmén & Hassmén (2008) nämner. Detta skedde genom att syftet förklarades för informanterna och kontaktpersonerna i de informationsbrev som skickades ut (se bilaga 1 och 2). Samtyckeskravet följdes genom att det i informationsbrevet nämndes om rätten att avbryta sitt deltagande i studien, och detta blev informanterna påminda om när intervjun inleddes. Deltagarna fyllde också i en blankett för samtycke att delta i studien. Information om konfidentialiteten gavs åt kontaktpersonerna och informanterna och detta krav uppfylldes genom att materialet förvarades på säkra ställen där obehöriga inte kunde få tag i det. Det försäkrades också att informanternas identitet inte kan fås fram i studiens resultat. Detta är speciellt viktigt i kvalitativa studier där antalet informanter är litet. (Jacobsen, 2002, s. 486) Nyttjandekravet nämndes även i informationsbreven, dvs. att materialet endast kommer att användas för forskningsändamål.

Intervjun som gjordes behandlar kritiska händelser i personers liv. Det kan vara tungt för en person att diskutera kritiska händelser, även om personen upplevs emotionellt stabil. Därför blev det viktigt att erbjuda informanten en möjlighet att berätta om sina erfarenheter, men att inte tvinga fram information.

I denna studie var samplet som intervjuades ganska specifikt och begränsat till ett visst område. Informanterna är i en sårbar situation och därför skedde kontakten till dem via en kontaktperson, som kunde rekommendera informanter för studien. Det beaktades också att informanterna inte nödvändigtvis har tillgång till e-post, dator eller telefon, så därför blev det lämpligt att kontakten skedde via en kontaktperson.

Innan kontakten till kontaktpersonen kunde ske, beviljades forskningslov av Vanda stads forskningslovskommitté.

7 RESULTATREDOVISNING

Utifrån resultatet från intervjuerna om hur tidigare bostadslösa personer i Vanda upplevt utvecklingen av sin aktivitetsidentitet och aktivitetskompetens efter att de fått en bostad samt miljöns påverkan på denna utveckling, framkom fyra teman; Relationer, Den egna bostaden, Nya handlingssätt och Tidigare erfarenheter. Dessa teman sammanställdes från det informanterna berättat. Dessa teman innehåller likheter, och innehållen går in i varandra.

7.1 Relationer

I materialet framkommer det att förändringar i det sociala nätverket är vanliga efter innehavet av en bostad. Förändringarna har ändrats på olika sätt hos informanterna, och syns som förbättrade familjeförhållanden eller brutna relationer. Relationerna ser annorlunda ut efter bostadslösheten, då kontakten till familjemedlemmar och vänner ökat och relationerna har förbättrats. Aktivitetskompetensen har således utvecklats hos informanterna, då relationerna sköts och upprätthålls i högre grad än under bostadslösheten. En informant berättar om hur hans relation till sina närstående förändrats: ”*Ennen mä laitoin ripsivärii ja sitten mä meikkasin ja kaikkee, nyt en välitä, koska mulle on kaikesta tärkein terveys ja että mun läheiset[...] et nyt on sitä että niikun vähän toisista kiinnostunut*”. (intervju 2) I informantens aktivitetsidentitet har det skett en utveckling efter innehavet av den egna bostaden, då relationer till nära och kära blivit en värdering. Utvecklingen har således påverkat en utveckling även i aktivitetskompetensen, då informanten lever upp till sin värdering.

Orsaken till att relationerna förändrats har bl.a. att göra med att missbruksproblematiken är under kontroll och kontakten till andra missbrukare minskat eller uteslutits helt. Här har även skett en förändring i aktivitetsidentiteten, då värderingar förändrats. Detta har också lett till en utveckling i aktivitetskompetensen, då informanterna lever enligt värderingarna och har minskat kontakten till andra missbrukare. Några informanter nämner att

de har gjort begränsningar i vem som är välkommen i det nya hemmet och vem de vill vara i kontakt med. En informant säger ”*Mutt täällä joitakin ihmisiä kanssa jotka aika, aika paljon käyttää tota viinaa. Niin silloin ei niin kanssa ei viitti olla missään tekemisissä.*” (intervju 1)

Förändringarna som skett i relationerna påverkas även av värderingen att hållas nykter. En informant berättar om sitt beslut att begränsa kontakten till personer som använder alkohol.

Mä oon, niinku täällä tehny sen, nyt [...] no kyllä mä nyt muutamassa paikassa vieläki käyn, mutta en minä jää pitemmäks aikaa, varsinki jos siel on viina esillä niin tota, en mä en mä siinä viihdy. Että parempi että- ei mee semmosten houkutusten... tota... houkutuksiin mukaan... että aivan niinku päänsä työntää väkisin semmoseen paikkaan [...] nii sen takia tääl on parempi pysyy niinku omassa, ja haakee se, sellanen seura jostain muualta, mikä ei käytä alkoholia. (intervju 3)

7.2 Den egna bostaden

En utveckling av aktivitetskompetensen har möjliggjorts av miljön i den egna bostaden, eftersom personen nu har möjligheter att engagera sig i meningsfulla aktiviteter. ”*On paljon on paljon muuttunu... Must on ihanaa tuolta, makuuhuoneesta kun mä nukun siellä, illalla tankkaan kahvin tohon, se aamukahvi [...] sitten menee parvekkeelle menen kattoo vaan jotenkin et tää on mun koti.*” (intervju 2). Den egna bostaden har möjliggjort engagemang i aktiviteter som inte var möjliga under bostadslösheten. ”*Haaveilin aina että voi ku mul ois oma tiskiallas, mä saisin tiskata, siivota [...] toisis paikois tietysti oman huoneen niinku, mutta se nyt yleisesti se että, että sitä omaa kotia, haaveili.*” (intervju 2) Vardagen i den egna bostaden upplevs betydligt bättre än under bostadslösheten. En informant berättar hur tung vardagen kändes som bostadslös: ”*sillon kun ennen sinne kattole menoo kun oli millon, ihan niinku millon missäkin, niin kyllähän se henkisesti söi todella paljon.*” (intervju 3)

I den egna bostaden upplevs en frihet, som saknades i exempelvis tillfälliga boendeheter där man vistades under bostadslösheten. Den institutionella miljön styrde vardagen, genom bl.a. att informanterna upplevde sig tvingade att delta i aktiviteter, vilket krockade med personens aktivitetsidentitet och -kompetens.

Täällä on tietysti täällä omassa kodissa vapaus sillee, siellä oli niitä, mitä mä inhosin, semmosia ryhmiä. [...] se oli joka päivä se semmonen. Aamulla kymmeneltä ryhmään, iltapäivällä kahelta, nii, se oli semmosta pakonomasta semmosta, mitä nii sitte ei tarvii asua täällä. Nii tällä on nytte vapaus täällä kotona, kun hoitaa asiansa, maksaa vuokrat, sähköt, pitää kodin siistinä, yleensä meillä on ja tota, nii, tää on oma hima. (intervju 2)

Under tiden som bostadslös upplevdes det svårt att planera framtiden, eftersom kontrollen över den egna vardagen saknades. En informant berättar om sina svårigheter att lägga upp mål under tiden som bostadslös: ”*En, se se oli sil-sillon siihen aikaan, niin se oli vaan sitä jokapäivästä ponnistelu e-että... ei mitään isoja suunnitelmia ollu... [...] et ei muuta, et se oli vaan aika hektistä siihen aikaan se o että pärjää se-senkin päivän.*” (intervju 3). I och med den egna bostaden finns känslan av kontroll och känslan av att man kan påverka sin vardag har lett till att man kan lägga upp mål och även vidta åtgärder för att nå dem, ”*mää haluaisin tulevaisuudessa että Nastolassa asuu mun serkku [informanten nämner kusinens namn] et mä sinne Nastolaan pääsisin, se on mun, mä oon suunniteltu pyörällä sinne menemään*”. (intervju 2) Tack vare kontroll i vardagen har även oron för framtiden och sömnproblem minskat.

7.2.1 Boendeenheten

Denna boendeenhet som är menad för bostadslösa har möjliggjort att informanterna fått ett stadigvarande ställe att bo på. Boendeenheten som en miljöfaktor har stött utvecklingen av aktivitetsidentiteten och – kompetensen, som det framkommer i kapitlet ”Den egna bostaden”. Bostadsenheten har skapat ett stadigvarande ställe där man kan vara: den har också minskat osäkerheten över att inte ha en stadigvarande plats. Genom att uppleva kontroll över sin situation har det skett en utveckling i aktivitetskompetensen, då engagemang i aktiviteter som förmedlar känslan av kontroll möjliggörs.

Silloin aina funtsas ett kun ne ei ole mitään lopullisia asuntoja missä asu, miten mielti aina et mitä huomen tapahtuu, nyt kun kumminkin tää on mun asunto ja mä saan tässä asua kun hoidan vuokrani ja asiani kunnolla. Ei tarvii miettiä sitä mistä huomenna itsensä löytää tai vastaisuudesta. Mulla on nyt vakiasunto ja hyvä niin. (intervju 1)

Bostadsenheten har varit en hjälp i att bryta bostadslösheten för att det nu är möjligt att undvika betalningssvårigheter. Bostaden har också minskat stigmatiseringen. Under bostadslösheten upplevdes att bostadsförmedlare inte väljer att hyra ut en bostad åt personer som har betalningssvårigheter. En informant berättar:

”mä muistan sen kun mä menin erääseen vuokralaisasuntojen välittävään firmaan, nii se tällä tavalla [informanten tar i ett papper utan att titta på det] käsitteli mun papereita. Sit mä menin seurakunnilta hakemaan asuntoa ja sieltä mäkään en saanut, mä en tiedä mikä siinä oli [...] Asuntoja oli tyhjillään mut ei koskaan niinku mä saanut seurakunnalta asuntoa. Se asunnottomuus aika olis jäänyt niin kuin paljon lyhyemmäks.” (intervju 4)

I informanternas boendeenhet beaktas inte personens missbruksproblematik, betalnings-svårigheter etc., utan kravet för att få en bostad är långtidsbostadslöshet.

Personalen vid boendeenheten har upplevts som en stödande faktor. Personalen stöder invånarna exempelvis genom att hjälpa med byråkratiska problem. Genom att informanterna är medvetna om miljöns stöd kan det utnyttjas, vilket stöder aktivitetskompetensen, då rutiner och ansvarsuppgifter kan utföras. En informant berättar hur hen får hjälp med ifyllandet av elektroniska blanketter: ”*Mut mul on nyt toi vähän menny silleen että mä meen alakertaan ja [nämner en i personalen vid namn] vien vähän suklaata ja se näpyttelee. Se on niin kiva ukko.*” (intervju nr. 2) Personalen har också stött skapandet av nya sociala kontakter. En annan informant berättar hur personalen vid boendeenheten uppmuntrar hen att skapa bekantskap med en granne: ”*Katos kun silloin kun mä tulin tänne niin mähän alkuun olin tuolla omassa asunnossa niin [nämner en i personalen vid namn] ehdotti että jos mä menisin lenkki saunaan sen [syftar till en granne] kanssa. Noh, mä sanoin mikäs siinä ja siitä se oikeastaan lähti.*” (intervju 4).

Personalen och boendeenheten har också möjliggjort deltagandet i sociala evenemang, vilket också stöder aktivitetskompetensen, då informanterna kan delta i tillfredsställande aktiviteter. En informant berättar:

Niin silloin kun miellä on näitä, niitähän on muutaman kerran vuodessa. Jouluna ollaan täällä, puuroilua. Sitt juhannuksena on, Ja pääsiäisenä ollaan ja järjestellään tämmöisiä yhteisiä. Täällä on tämmöistä voileivän tekoo ja sitten vähän kesällä tossa pihalla siihen laiteellaan pöytiä ja grillejä ja mitä nytt sitt pihajuhlissa on. (intervju 1)

Miljön i boendeenheten har möjliggjort skapandet och upprätthållandet av en produktiv roll inom ett intresseområde hos några informanter, inte som arbetstagare, men roller inom meningsfulla ansvarsområden. En informant berättar om sin uppgift som ansvarig för en gemensam bokhylla ”*mutta tätä kirjahyllyä tossa pitää vähän ojennuksissa, tuonut sinne tuolta kiertelee noissa divareissa [...] omaa hyllyä tyhjentynt välillä ja tuonut. Ja vähän kattonut ton kirjahyllyn perässä [...] tuonut ihmisille luettavaa tohon noin.*” (intervju 1). En förändring har skett från tiden som bostadslös, då miljöfaktorer (brist på

arbetsplatser och den ekonomiska recensionen på 90-talet) och personfaktorer (hög ålder, hälsa o missbruksproblematik) inte möjliggjorde en produktiv arbetsroll. Under bostadslösheten värderades det tillfälliga boendet inte på samma sätt, utan var mera en fysisk plats att vara på, vilket resulterade i att aktiviteter som att betala hyran inte prioriterades lika högt som efter innehavet av en egen bostad.

7.3 Nya handlingssätt

Värderingar som har att göra med att ta hand om sig själv, må bra och vara frisk har uppkommit efter bostadslösheten. Åtgärder för att nå dessa värderingar, har varit att sluta dricka alkohol, äta mer mångsidigt och hälsosamt men också att ta avstånd från icke-stödande sociala miljöer. De nya värderingarna har gett stöd i att uppnå aktivitetskompetensen, då aktiviteter utförs enligt dessa värderingar.

No tää on ehkä kliseekin, mutta terveyshän se on ehkä se kaikista tärkein, ei ei muuta. Sitten on pitkä väli ennen kun ne muut, muu-muut arvot tulee, e-et tuota, terveys on ykkönen, tietenkin. Kyllä mä sosiaalinen ihminen koen olevan. Tulee sit seuraavana nii tulee ihmiset, läheiset ihmiset. Rahaa nyt on tietenkin mutta se on välttämätön pakko, se nyt ei mikään ystävä oo mutta tuota, sekin on tärkeä [...] sitä terveystä terveyttä ylitä-yrityn pitää yllä, et, ruoan suhteen, et o-on mahdollisimman monipuolista ruokaa, e-e-että. (intervju 3)

En förändring har skett i skötandet av ansvarsuppgifter samt att uppnå egna och andras förväntningar. Aktivitetsidentiteten fanns under bostadslösheten, då man visste vad som förväntades av en, men aktivitetskompetensen kunde inte uppnås, då egna resurser inte motsvarade miljöns krav. En informant berättar om svårigheter att fullgöra sin uppgift som förälder: *”No, pojatkin kärsi siitä todella pahasti, että tota, ööh, molemmat, tai niinku kaks vanhimpaa poikaa niin tuota ajautu vähän huonoille jäljille sitten ja... No minusta ei ollu sitten oikein huolta pitämään ni-ni-niistä ja, kaks nuo-nuorinta niinkun otettiin huostaan ja...”* (intervju 3). Efter att ha fått en egen bostad har dessa ansvarsuppgifter återupptagits, då exempelvis kontakten till familjemedlemmar är bättre och informanten kan fullgöra sina ansvar genom att hjälpa sina familjemedlemmar vid behov. Därmed har det skett en utveckling i aktivitetskompetensen.

Medvetenhet om sin kapacitet att exempelvis hålla sig borta från alkohol eller veta när man behöver be om hjälp har påverkat aktivitetskompetensen efter bostadslösheten. *”mä elän just sillä tavalla että niitä, öö, et ite pystyn järjestämään nämä kaikki asiat... että ne*

ei oo haasteellisia [...] kun elää sillä tavalla, et ei tule näitä ylläreitä, järjestelee asiat silleen, e-et semmosia haastavaa juttua ei eteen tuu, et se on itestä kii.” (intervju. 3). Genom kunskapen av sin kapacitet möjliggörs deltagandet i aktiviteter som förmedlar en känsla av kontroll. Under bostadslösheten kändes problemen överväldigande, och orsakade flykt från problemen, t.ex. genom alkoholkonsumtion eller genom att fly från situationen. Problemlösningsmetoden har förändrats efter innehavet av den egna bostaden, istället för att fly diskuteras problemen och stöd fås från det sociala nätverket. En informant berättar att hen nuförtiden kan be om hjälp vid behov genom att prata, istället för att ta avstånd från problem, vilket hen gjorde som bostadslös: *”kun mulla oli niin sanotusti mitta täys niin ajattelin jaaha nytt vähän aikaa pois täältä. Se oli nytt se junamatka Tampereelle.*” (intervju 4).

7.4 Erfarenheternas inverkan på individen

I intervjumaterialet framkommer det, att flera informanter har erfarenheter av svåra livshändelser innan tiden som bostadslös. Aktivitetskompetensen har rubbats av exempelvis arbetslöshet och vräkning, eftersom det blev omöjligt att engagera sig i aktiviteter som är meningsfulla och fullgöra förväntningar på roller. En informant säger *”Mulla loppu toi pitkäaikainen työsuhde vuonna 2008. Ja siinä mä olin sitten ansiosidonnaisella ja mä vaan ryypiskelin, ja siinä sitten jäi kaikki ja sieltä hoitamatta, ja sen takii jäi kaikki vuokrat hoitamatta ja sain hädön ja siitä tää kuvio lähti.*” (intervju 1). De svåra tiderna består inte alltid av en enda händelse, utan kan bestå av flera. De kunde ske enskilt eller som en följd av varandra. Skilsmässor, inflammerade familjeförhållanden, arbetslöshet, alkoholproblem, vräkning samt den ekonomiska depressionen har varit kritiska livshändelser som inträffat innan bostadslösheten.

Erfarenheter av svåra tider som bostadslös har motiverat till olika aktiviteter för att undvika liknande händelser t.ex. genom att betala hyran, ta hand om lägenheten och den egna hälsan samt kontrollera alkoholkonsumtionen. Detta tyder på att aktivitetskompetensen har utvecklats, då aktiviteter utförs för att uppnå målsättningar. Om detta berättar en informant att *”Yrittänyt hoitaa noi kaikki laskut ettei ei varsikin vuokra ettei tarvii, ettei tuu mitään häätöjä*” (intervju 1). Svåra erfarenheter av alkoholmissbruk och intresset för den

egna hälsan har lett till känslan av kontroll och viljan att kontrollera alkoholkonsumtionen. ”*Ja se säikäytti mua se katkon reissut ja nää [...] reissut sen verran että tämmöseen kuntoon minä itteni saan että mm, siellä ollessa pohdin monta kertaa sitä että onko tää ny o-oikeeta elämää.*” (intervju 3)”

8 RESULTATDISKUSSION

Arbetets syfte var att studera hur tidigare bostadslösa personer i Vanda upplevt utvecklingen av sin aktivitetsidentitet och aktivitetskompetens efter att de fått en bostad samt hur miljön har påverkat denna utveckling. Nedan följer en diskussion kring resultatet och hur det kan kopplas till forskning och teori.

8.1 Aktivitetsidentitet utveckling

Hos flera informanter har det skett en förändring i aktivitetsidentiteten på grund av förändringar i den produktiva rollen. Evans & Repper menar att ha en produktiv roll kan påverka en persons uppfattning om sig själv och förbättra livskvaliteten (Se Williams & Stickley, 2012, s. 433). I intervjumaterialet framkommer att en del informanter saknat en produktiv roll som bostadslös, medan den hos några andra har ändrat form. Orsaken till att en produktiv roll saknades under bostadslösheten var t.ex. missbruksproblematik, brist på arbetsplatser eller personliga faktorer, så som hälsotillstånd och hög ålder. Efter innehavet av den nuvarande bostaden har alla informanterna någon form av produktiv roll inom olika ansvarsområden. Enligt Kielhofner (2012, s. 64) undviks negativa upplevelser som ofta hörs till avsaknad av roller, dvs. brist på identitet, syfte och struktur i vardagen, tack vare uppkomsten av dessa roller. Några informanter har haft möjligheten att utifrån eget intresse skapa en roll inom ett ansvarsområde i boendeenheten. För andra informanter har däremot möjligheten att bo i en stadigvarande lägenhet lett till en produktiv roll. Miljön har här varit en betydande faktor. Den egna bostaden har fungerat som en motive-
rande faktor i att exempelvis ta ansvar för ekonomiska och byråkratiska uppgifter.

En utveckling av rollerna påverkar således utvecklingen av aktivitetsidentiteten. Enligt Kielhofner (2012, s. 61, 105) är rollerna en del av aktivitetsidentiteten. En person kan skapa sin identitet utifrån flera roller. Till rollerna hör således inte endast den produktiva

rollen, utan också exempelvis relationsroller. I intervjumaterialet framkommer att återgången till rollen som alkoholist undveks efter innehavet av den egna bostaden, på grund av erfarenheterna av konsekvenserna av att vara alkoholist, dvs. ekonomiska problem, vräkning, nedsatt hälsa och inflammerade relationer. En utveckling av relationsroller har också skett hos flera informanter. Oklart blir dock, ifall endast de andra faktorerna, så som negativa erfarenheter eller värderingar har påverkat utvecklingen av roller och relationer inom aktivitetsidentiteten eller har även hemmet som en miljö haft en inverkan. Oklart är också huruvida miljön påverkat förändringen i intresset för kontakten till nära och kära. Intressen har ändrat på olika sätt hos informanterna efter att de fått en bostad. Enligt Kielhofner (2012, s. 123) sker det förändringar i våra aktiviteter, och till denna förändring bidrar vår upprepning av viljekraften, vanebildningen och utförandekapaciteten samt den miljön där vi handlar. I intervjumaterialet framkommer det, att under tiden som bostadslös bestod det sociala umgänget av människor med liknande intressen, t.ex. andra missbrukare. Efter innehavet av den egna bostaden ligger intresset inte längre på missbruk, och därmed har det skett en utveckling i hurdana relationer som upplevs viktiga.

Genom upplevelsen om kontroll i vardagen har en utveckling av aktivitetsidentiteten möjliggjorts. Osäkerheten över vem man är och var man är påverkar negativt sociala och funktionella förmågor samt gör det svårt att ta hand om sig själv. Att ha ett stabilt ställe att vara på påverkar en persons upplevelse av sig själv, sina förmågor och var man är, och är viktiga för att kunna fungera (Vandemark, 2007, s. 246). Den egna bostaden upplevdes föra med sig en frihet i vardagen. I och med detta upplevde informanterna att de kunde påverka hur vardagen ser ut. Som bostadslös påverkades vardagens uppbyggnad av de strukturer som fanns vid det tillfälliga boendet. Det blev en konflikt mellan vad personen borde och vill göra. Denna konflikt kan enligt Heuchemer & Josephsson (2006, s. 161) orsaka att exempelvis missbruksproblematiken fortsätter och det blir en obalans i dagliga aktiviteter. Informanterna upplevde situationen mer stabil efter innehavet av en bostad, tack vare tryggheten av att ha ett stadigvarande boende. Den egna bostaden har stött aktivitetsidentitetens utveckling, då informanterna har en känsla för sina dagliga rutiner. En del av dessa rutiner upprätthålls tack vare miljöfaktorer, exempelvis möjliggör den fysiska miljön (kaffekokaren) att en viktig rutin upprätthålls. Nya rutiner, exempelvis daglig

kontakt till familjemedlemmar, koka morgonkaffe och hämta tidningen har skapats i det egna hemmet.

I den nuvarande boendeenheten fanns en uppfattning om miljöns stöd och förväntningar. Informanterna berättade att de kan få stöd av personal vid boendeenheten och de vet vad som förväntas av dem för att de ska få bo kvar. Under bostadslösheten fanns även uppfattningar om miljöns krav och stöd, men de egna intressen samt uppfattningen av den egna kapaciteten var inte tydliga.

Andra studier visar att kritiska händelser skett innan bostadslösheten och motivationen att bli fri från bostadslöshet är stor. Genom att uppnå mål, ta sig an ansvarsuppgifter och skapa stödjande förhållanden möjliggörs en lyckad övergång bort från bostadslöshet (MacKnee & Mervin, 2002, s. 293). Alla informanter hade erfarenheter av svåra tider innan och under bostadslösheten. Under den tiden var det svårt att planera sin framtid och lägga upp mål, eftersom man bara kunde leva en dag i taget. Efter att ha fått en egen bostad känner informanterna att situationen är stabil. Nu har de en upplevelse om vad de vill göra i framtiden.

8.2 Aktivitetskompetensens utveckling

Informanterna har genomgått en utveckling i sin aktivitetskompetens, eftersom de kan leva upp till sina intressen som har med den egna bostaden att göra. Den institutionella miljön, dvs. servicen i Vanda stad har genom sin verksamhet erbjudit stadigvarande lägenheter för tidigare bostadslösa (ARA, 2015b). Boendeenheter för bostadslösa kan möjliggöra engagemang i meningsfulla aktiviteter och förhindra återfall till bostadslöshet. (Marshall & Rosenberg, 2014, s. 334) Även fullgörandet av roller har möjliggjorts, då livssituationen överlag är mer stabil. Många av de rutiner som hör till upprätthållandet av den egna bostaden är möjliga, eftersom bostaden fört med sig en frihet som inte fanns på exempelvis tillfälliga boenden. Genom att upprätthålla de rutiner och roller som skapats kan informanterna fullgöra sina ansvar och nå sina mål.

Den sociala miljön i boendeenheten har möjliggjort en utveckling i aktivitetskompetensen, eftersom flera informanter kunnat delta i meningsfulla aktiviteter tillsammans med

grannar. Även personalen på enheten har varit en stödjande faktor i erbjudandet och deltagandet i sociala aktiviteter. Marshall & Rosenberg (2014, s. 334-335) menar, att genom klientcentrerat stöd av personal i dessa boendeenheter kan deltagandet i olika grupper och aktiviteter som förbättrar livskvaliteten möjliggöras. Genom att be om hjälp av personalen vid behov, eller genom att delta i grupper som planerar gemensamt program i boendeenheten har upprätthållningen av rutiner möjliggjorts, och informanterna kan leva upp till sina värderingar samt delta i aktiviteter som förmedlar en känsla av tillfredsställelse.

Hos alla informanter har en utveckling skett i aktivitetsidentiteten och – kompetensen. Personerna har fått tillgång till en miljö av möjligheter, stöd, begränsningar och krav. Enligt Kielhofner (2012, s. 106) kallas denna utveckling i en specifik miljö för aktivitetsanpassning. När vår aktivitetsanpassning hotas, krävs en omformulering i aktivitetsidentiteten och – kompetensen. Fenomenet bostadslöshet kan ses som ett sådant hot, och processen att komma bort från bostadslöshet kräver således en förändring i aktivitetsidentiteten och – kompetensen, vilket har möjliggjort aktivitetsanpassning.

9 KONKLUSIONER TILL VANDA STAD

I resultatet framkommer det att ett stadigvarande boende har fört med sig mycket positivt. En utveckling av aktivitetsidentiteten och – kompetensen har skett, då vardagen inte längre är styrd utifrån och informanterna upplever en frihet i den egna bostaden. Möjligheten till stöd från personal upplevs dock viktigt, men personalen bör vara personcentrerad och inte styra invånarna i deras vardag och val av aktiviteter. Detta är viktigt för känslan av kontroll och känslan av att man själv kan påverka sin vardag. I framtiden blir det viktigt att ge bostadslösa personer möjligheten till ett stadigvarande boende i en trygg miljö, eftersom den egna bostaden har varit en motiverande faktor till att ta hand om sitt hem och möjliggjort bättre relationer och hälsa. Osäkerheten av att vara bostadslös och vistas på tillfälliga boenden gör det svårt för en person att själv påverka sitt liv.

Att erbjuda tillfälligt boende för bostadslösa är nödvändigtvis inte tillräckligt. Det som blir viktigt är att beakta livet efter bostadslösheten och hur man kan stöda tidigare bostadslösa personer i upprätthållandet av bostaden och undvika återfall till bostadslöshet.

10 METODDISKUSSION

Letandet av kontaktpersoner och organisationer skedde under sommaren 2015. Den ursprungliga planen för att nå informanter var att ta kontakt till olika organisationer som erbjuder boende för bostadslösa personer i Vanda. När försöket att hitta samarbetspartners och informanter misslyckats, kontaktades Vanda stad och VATA-projektet. Svårigheten att få informanter kunde ha att göra med att de ursprungliga urvalskriterierna och informationen om intervjuinstrumentet upplevdes för stort och krävande enligt kontaktpersonerna i organisationerna som kontaktades. Därefter gjordes beslutet att omarbete OPHI-II till en mer komprimerad intervjuguide.

Efter kontakten till kontaktpersonen gjordes en muntlig överenskommelse över inklusionskriterierna, eftersom de ursprungliga kriterierna var för begränsande. De nya inklusionskriterierna blev således, att informanten behöver ha erfarenheter av bostadslöshet, och för tillfället ha en bostad. En psykiatrisk diagnos eller missbruksproblematik är inte ett hinder för deltagande, men personen behöver vara i sådan emotionell balans, att hen kan diskutera sitt förflutna, sin nutid och framtid.

Genom att intervjuguiden pilottestades möjliggjordes bättre validitet av intervjun, eftersom ett antal frågor tydliggjordes och följdfrågor tillades. Omändringarna möjliggjorde att frågorna som ställdes behandlade det som vi ville studera. Under analysen märktes dock, att ytterligare pilottestningar varit bra, för att öka validiteten. Dessutom upplevdes att det kan ha varit på sin plats att lägga till frågor som inte fanns i instrumentet OPHI-II, för att få en bättre förståelse för miljön och dess inverkan på utvecklingen av aktivitetsidentiteten och – kompetensen. Pilottestningen möjliggjorde även att informanterna kunde öva sin intervjuteknik, ställa följdfrågor och vara mer tydliga i sin uttryckning.

Jacobsen (2012, s. 100-101) menar, att en viss strukturering är nödvändig vid kvalitativa intervjuer. Struktureringen får dock inte vara alltför sträng, eftersom fasta svarsalternativ inte eftersträvas. Användningen av en halvstrukturerad intervju lämpade sig väl för detta arbete, eftersom den lämnade utrymme för vidare reflektioner och tankar. I detta arbete ligger vikten på att få förståelse av ett speciellt tema, men även möjliggöra informanterna att kunna berätta om sina erfarenheter på ett mer öppet sätt.

Under analys- och redogörningsprocessen diskuterades resultaten mellan respondenterna, för att försäkra att resultatet uppfattats på samma sätt. Meningsenheterna, koderna och teman skapades som ett resultat av gemensam diskussion. Genom diskussionen möjliggjordes en ökning av resultatets validitet.

I intervjun deltog sammanlagt 4 informanter. Orsaken till det lilla samplet påverkades av svårigheter att hitta informanter, eftersom gruppen är i en utsatt position och ämnet är sensitivt. Att vara bostadslös är ett mångfacetterat fenomen, och många bostadslösa personer lider av missbruks- eller psykiatrisk problematik, vilket försvårar deltagandet i en forskning. Dessutom låg intresset på att intervjua tidigare bostadslösa personer, och enheter som erbjuder stadigvarande boende för tidigare bostadslösa personer i Vanda är begränsat. Vi upplever dock att eftersom samplet var heterogent, och bestod av kvinnor och män i olika åldrar med olika bakgrund, har resultatet större tillförlitlighet.

Under två av intervjuerna fanns det anhöriga närvarande. Detta kan ha påverkat resultatet i intervjuerna, då de anhöriga ibland kunde styra samtalet mot ett håll, dit informanten nödvändigtvis inte gått ensam. Jacobsen (2012, s. 103) säger, att närvaron av familjemedlemmar även kan orsaka, att informanten inte öppnar sig. Informanterna och intervjuerna blev ibland avbrutna av omgivningen, vilket kan ha påverkat förståelsen av frågan och svarets innehåll.

11 FORTSATT FORSKNING

Eftersom det endast finns lite ergoterapeutisk forskning inom området bostadslöshet, behövs fortsatt forskning. Den forskning som finns om bostadslöshet handlar mest om orsaker och följder av långvarig bostadslöshet. Förslag på fortsatt forskning kunde handla om livet efter bostadslösheten såväl inom ergoterapi och tvärvetenskaper. Att erbjuda bostäder åt bostadslösa är en vanlig åtgärd, men det löser inte alla problem som bostadslöshet innebär. Därför blir det viktigt att studera hur man kan stöda tidigare bostadslösa personer i upprätthållandet av den egna bostaden och minska återfall till bostadslöshet.

Även forskning om förebyggande och stödande åtgärder är viktig, eftersom man med hjälp av denna forskning kan utveckla tjänster för bostadslöshet.

KÄLLOR

- ARA. 2015a, Asunnottomat 2014. Publicerad 29.1.2015, s. 1-9 Tillgänglig: <http://www.ara.fi/download/noname/%7B08B08759-9BFF-4D85-9832-9ED204F3BBFB%7D/106748> Hämtad: 21.05.2015
- ARA. 2015b, Paavo-kuntien asunnottomuus vuonna 2014, toimenpiteet ja syyt kehitykseen. Tillgänglig: <http://www.ara.fi/download/noname/%7B82C1846D-A9AF-429C-9F8A-0E395F8F9CA9%7D/106754> Hämtad: 21.05.2015
- ARA. 2014, Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmalla halutaan poistaa asunnottomuus kokonaan. Publicerad: 5.6.2013 tillgänglig: http://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat_ja_hankkeet/Asunnottomuuden_vahentamishjelma Hämtad: 21.5.2015
- Arcada, Vaikuttavat tavat (VATA), Tillgänglig: <http://rdi.arcada.fi/vata/fi/> Hämtad: 24.03.2016
- Brown, Catana & Stoffel, Virginia. 2010, *Occupational therapy in mental health: A vision for participation*, Philadelphia: F.A. Davids Company, s. 771
- FEANTSA, 2005. ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion. Tillgänglig: <http://www.feantsa.org/spip.php?article120&lang=en> Hämtad 30.10.2014
- Gullberg, Anders & Börjeson, Martin. 2000, Att undersöka grupper i svaga positioner på bostadsmarknaden. I: Runeqvist, Weddig & Swärd, Hans. *Hemlöshet en antologi om olika perspektiv & förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlsson Bokförlag s. 283-305.
- Hassmén, Nathalie & Hassmén, Peter. 2008, *Idrottsvetenskapliga forskningsmetoder*, SISU Idrottsböcker, 414 s.
- Heuchemer, Birgit & Josephsson, Staffan. 2006, Leaving homelessness and addiction: Narratives of an occupational transition, *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 2006; 13: 160-169
- Illman, Sarah; Spence, Sandy; O'Campo, Patricia & Kirsh, Bonnie. 2013, Exploring the occupations of homeless adults with mental illnesses in Toronto, *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 2013, vol. 80, nr. 4: 215-223
- Jacobsen, Dag Ingmar. 2012, *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Studentlitteratur AB, Lund. 327 s.
- Jacobsen, Dag Ingmar. 2002, *Vad, hur och varför? Om metodval I företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*. Lund: Studentlitteratur, 503 s.
- Jasinski, Jana; Wesley, Jennifer; Wright, James & Mustaine, Elizabeth. 2010, *Hard live, means street's: Violence in the Lives of Homeless Women*, Lebanon: University press of England, s. 195

- Kielhofner Gary. 2012, *Model of Human Occupation. Teori och tillämpning*. Lund: Studentlitteratur AB, 544 s.
- Kielhofner Gary. 2008, *Model of Human Occupation. Theory and application*. 4:e uppl. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins. 565 s
- Kielhofner Gary; Suomalainen laitos: Helin-Fay, Riitta; Hiltunen, Anna-Maija & Vesaoja Marja. 1999, *OPHI-II Occupational Performance History. Toimintahistoriaa ja toimintakykyä arvioiva haastattelu*. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy: 172s.
- Kielhofner Gary, Mallinson, Trudy; Forsyth, Kirsty & Lai Jen-Shei. 2001, Psychometric Properties of the Second Version of the Occupational Performance History Interview (OPHI-II). I: *American Journal of Occupational Therapy*, vol. 55, nr. 3: 260-267
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. 2009, *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, 370 s.
- Köre, Jüri; Kiik, Riina & Boswinkel Eva. 2006, Homelessness in Estonia - Problem of the Individual or the Society?, *European Journal of Housing Policy*. 2006, vol. 6, nr. 3: 297-312
- Lee, Stuart; Castella, de Anthony; Freidin, Julian; Kennedy, Anthony; Kroschel, Jon; Humphrey, Cathy; Kerr, Ros; Hollows, Andrew; Wilkins, Sally & Kulkarni, Jayashir. 2010, Mental health care on the streets: An integrated approach, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 2010; 44: 505-512
- Lehtonen, Leena & Salonen, Jari. 2008, *Asunottomuuden monet kasvot*, Helsingfors : Ympäristöministeriö, 153.s
- Lundman, Berit & Hällgren Graneheim Ulla. 2012, Kvalitativ innehållsanalys. I: Granskär, Monica & Höglund-Nielsen, Birgitta (red). *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*, Lund: Studentlitteratur AB, s. 187-199
- Luntamo Mari. 2012, *Terve asunnoton – hankkeen arviointiraportti*. Publicerad: 5.10.2012, tillgänglig: <http://www.hel.fi/static/terke/julkaisut/raportit/Terve%20asunnoton%20hankkeen%20arviointiraportti,%20lopullinen.pdf>
Hämtad 8.1.2015
- MacKnee, Chuck & Mervin, Jennifer. 2002, Critical incidents that facilitate homeless people's transition off the streets. *Journal of Social Distress and the Homeless*, nr. 11, s. 293–306.
- Marshall, Carrie & Rosenberg, Mark. 2014, Occupation and the process of transition from homelessness, *Canadian Journal of Occupational Therapy*, vol. 81, nr. 5, s. 330-338

- Pitkänen, Sari. 2010, *Selvitys pitkäaikaisasunnottomuuden määrittelystä ja tilastoinnista*. s. 16-17 Tillgänglig: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/41554/ARArA_2_2010_PAAVOselvitys.pdf?sequence=1 Hämtad: 21.05.2015
- Sahlin, Ingrid. 1992, Hemlöshet – reflexioner kring ett begrepp. I: Järvinen, Margaretha & Tigerstedt, Christoffer. (red.). 1992, *Hemlöshet i Norden*. Helsingfors: Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD), 236 s.
- Taylor, Kathryn & Sharpe Louise. 2008, Trauma and post-traumatic stress disorder among homeless adults in Sydney. I: *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 2008; 42:206-213
- Teesson, Maree; Hodder, Tracey & Buchrich, Neil. 2004, Psychiatric disorders in homeless men and women in inner Sydney. I: *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 2004; 38: 162-168
- Thomas, Yvonne; Gray, Marion & McGinty Sue. 2011, A Systematic Review of Occupational Therapy Interventions With Homeless People. I: *Occupational Therapy in Health Care*. 2011, 25(1): 38-53
- Vandemark, Lisa. 2007, Promoting the Sense of Self, Place, and Belonging in Displaced Persons: The Example of Homelessness. *Archives of Psychiatric Nursing*, Vol. 21, Nr. 5, s. 241–248
- Williams S. & Stickley T. 2011. Stories from the streets: people's experiences of homelessness. I: *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*. 2011, 18: 432–439

BILAGOR

Bilaga 1

Informationsbrev till kontaktperson

(1/2)

Hyvä X

Olemme toimintaterapeuttiopiskelijoita Ammattikorkeakoulu Arcadasta ja olemme teke-
mässä opinnäytetyötä ja haluaisimme mielellämme tehdä yhteistyötä Teidän kanssanne.
Tutkimuksen tarkoitus on selvittää miten toiminnallinen identiteetti sekä toiminnallinen
pätevyys ovat entisen asunnottoman henkilön mielestä kehittyneet sekä miten ympäristö
on vaikuttanut tähän kehitykseen. Nämä tiedot voivat olla hyödyllisiä suunniteltaessa
asuin palveluita ja kuntoutusta asunnottomille. Tutkimuksessamme haluaisimme haasta-
tella neljää henkilöä jotka ovat entisiä asunnottomia joilla on tällä hetkellä asunto. Osal-
listuvan henkilön pitää olla vähintään 18 vuotta vanha, asunnottomuudesta on aikaa vä-
hintään 6 kk ja enintään 3 vuotta. Osallistujalta vaaditaan suomen- tai ruotsinkielen taitoa,
hyvää suullista ilmaisukykyä sekä psyykkistä että emotionaalista tasapainoa. Osallistu-
jalta odotetaan että hänellä ei ole muistivaikeuksia tai heikentynyt kognitiivinen kyky.
Tutkimus tehdään haastattelun muodossa, ja siinä käsitellään entisen asunnottoman hen-
kilön elämäntarinaa. Haastattelu kestää noin 45–60 min. Haastattelu nauhoitetaan.

Toivoisimme että Te antaisitte tietoa tutkimuksestamme enintään neljälle henkilölle jotka
Teidän mielestänne sopisivat tutkimukseemme, huomioiden osallistujan vaatimukset.
Litteenä on tiedote jonka voitte antaa osallistujille. Toivoisimme että he voisivat ilmoit-
taa kiinnostuksestaan Teille, ja että Te voisitte antaa tiedot meille. Osallistuminen on va-
paaehtoista ja he jotka osallistuvat tutkimukseen saavat milloin tahansa tutkimuksen ai-
kana keskeyttää osallistumisensa. Kaikki tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja haastat-
telussa saadut tiedot käytetään ainoastaan kyseiseen tutkimukseen. Ilmoittakaa mielen-
kiinnostanne viimeistään XXX.

Jos Teillä on kysymyksiä tai haluatte lisää tietoa, voitte ottaa meihin yhteyttä.

Anna Korpela anna.korpela@arcada.fi

Stina-Sofia Piivek piivekst@arcada.fi

Ohjaajanamme toimii Annikki Arola, toimintaterapian lehtori. Te voitte myös ottaa hänen yhteyttä.

Annikki Arola annikki.arola@arcada.fi

Ystävällisin terveisin,

Anna Korpela & Stina-Sofia Piivek

Bilaga 2

Informationsbrev till deltagare, finsk version

(1/1)

Hyvä osallistuja

Olemme toimintaterapeuttiopiskelijoita Ammattikorkeakoulu Arcadasta. Olemme tekemässä opinnäytetyötämme ja haluaisimme haastatella Teitä. Haastattelun tarkoitus on saada ymmärrys Teidän elämäkertomuksesta, koskien aikaa asunnottomana olemisesta sekä saatuanne asunnon. Haastattelussa pyydämme Teitä kertomaan arkeenne kuuluvista asioista. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää miten arjen muutokset ovat vaikuttaneet Teihin toimijana, sekä miten olette kokeneet ympäristön vaikutuksen tähän muutokseen. Nämä tiedot voivat olla hyödyllisiä suunniteltaessa asuinpalveluita ja kuntoutusta asunnottomille.

Tutkimuksessamme haluamme haastatella henkilöitä joilla on kokemusta asunnottomuudesta sekä asunnottomuudesta siirtymisestä asuntoon. Mielestämme Teillä voisi olla arvokasta tietoa tekemäämme tutkimukseen ja haluaisimme pyytää lupaa haastatella Teitä tutkimustamme varten. Haastattelu nauhoitetaan ja kestää noin 45–60 min. Kaikki tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja säilytetään Arcadassa arkistossa. Haastattelun aikana saadut tiedot käytetään ainoastaan kyseessä olevan tutkimuksen raportin tulososassa. Kaikki henkilökohtaiset tiedot poistetaan raportista ja Teidän henkilöllisyys ei tule paljastumaan tutkimuksessa. Osallistuminen on vapaaehtoista ja Teillä on oikeus keskeyttää osanottonne milloin tahansa tutkimuksen aikana. Mikäli olette kiinnostunut osallistumaan, pyydämme Teitä ystävällisesti ilmoittamaan yhteyshenkilölle viimeistään XXX. Hän lähettää meille tiedot ja olemme sen jälkeen yhteydessä Teihin haastattelun ajankohdasta XXX kautta.

Jos teillä on kysymyksiä tai haluatte lisää tietoa voitte ottaa yhteyttä henkilölle joka antoi tietoa teille tästä tutkimuksesta. Hän on tarvittaessa meihin yhteyksissä.

Ystävällisin terveisin,

Anna Korpela & Stina-Sofia Piivek

Bilaga 3

Informationsbrev till deltagare, svensk version

(1/1)

Bästa deltagare

Vi är ergoterapistuderande från Yrkeshögskolan Arcada. Vi arbetar med vårt examensarbete och önskar att få intervjua Er. Syftet med intervjun är att få en förståelse för Er livsberättelse, för tiden då Ni var bostadslösa tills Ni fick en bostad. I intervjun ber vi Er att berätta om faktorer som hör till Er vardag. Syftet med studien är att klargöra hur förändringar i vardagen har påverkat Er som aktör, och hur Ni upplevt miljöns påverkan på denna förändring. Denna information kan bli av nytta för planeringen av bostadsservice och rehabilitering för bostadslösa.

I vår studie vill vi intervjua personer som har erfarenhet av att vara bostadslös, samt övergången från bostadslös till att bo i en bostad. Vi anser att Ni kan ha värdefull information för vår studie och vi ber om att få intervjua Er för vår studie. Intervjun inspelas och beräknad längd av intervjun är 45-60 min. All information behandlas konfidentiellt och förvaras i Arcadas arkiv. Informationen som fås ur intervjun används endast för respektive studie och presenteras i rapportens resultatdel. All personlig information avlägsnas ur rapporten och Er identitet blir inte synlig i studien. Deltagandet i studien är frivilligt och ni har rättighet att avbryta Ert deltagande i studien när som helst. Ifall ni är intresserade av att delta i studien, ber vi er vänligen att kontakta personen som informerade Er om denna studie, senast XXX. Vi är sedan i kontakt med Er för att bestämma tidpunkt för intervjun.

Om ni har några frågor kan ni kontakta personen som informerade Er om denna studie.

Med vänliga hälsningar,

Anna Korpela & Stina-Sofia Piivek

Bilaga 4

Informerat samtycke, finsk version

(1/1)

Suostun osallistumaan Anna Korpelan ja Stina-Sofia Piivekin tutkimukseen. Olen saanut tietoa tutkimuksen tarkoituksesta. Tiedän että osallistuminen on vapaaehtoista ja että saan keskeyttää milloin tahansa. Haastattelu nauhoitetaan ja siinä saatu materiaali käytetään kyseessä olevaan tutkimukseen.

Haluan osallistua tutkimukseen ja hyväksyn yllä olevat ehdot

En halua osallistua tutkimukseen

Allekirjoitus

Bilaga 5

Informerat samtycke, svensk version

(1/1)

Jag godkänner mitt deltagande i Anna Korpelas och Stina-Sofia Piiveks studie. Jag har blivit informerad om studiens syfte. Jag är medveten om att deltagandet i studien är frivilligt och att jag kan avbryta mitt deltagande när som helst. Intervjun inspelas och materialet kommer att användas till respektive studie.

Jag vill delta i studien och godkänner ovannämnda villkor

Jag vill inte delta i studien

Underskrift

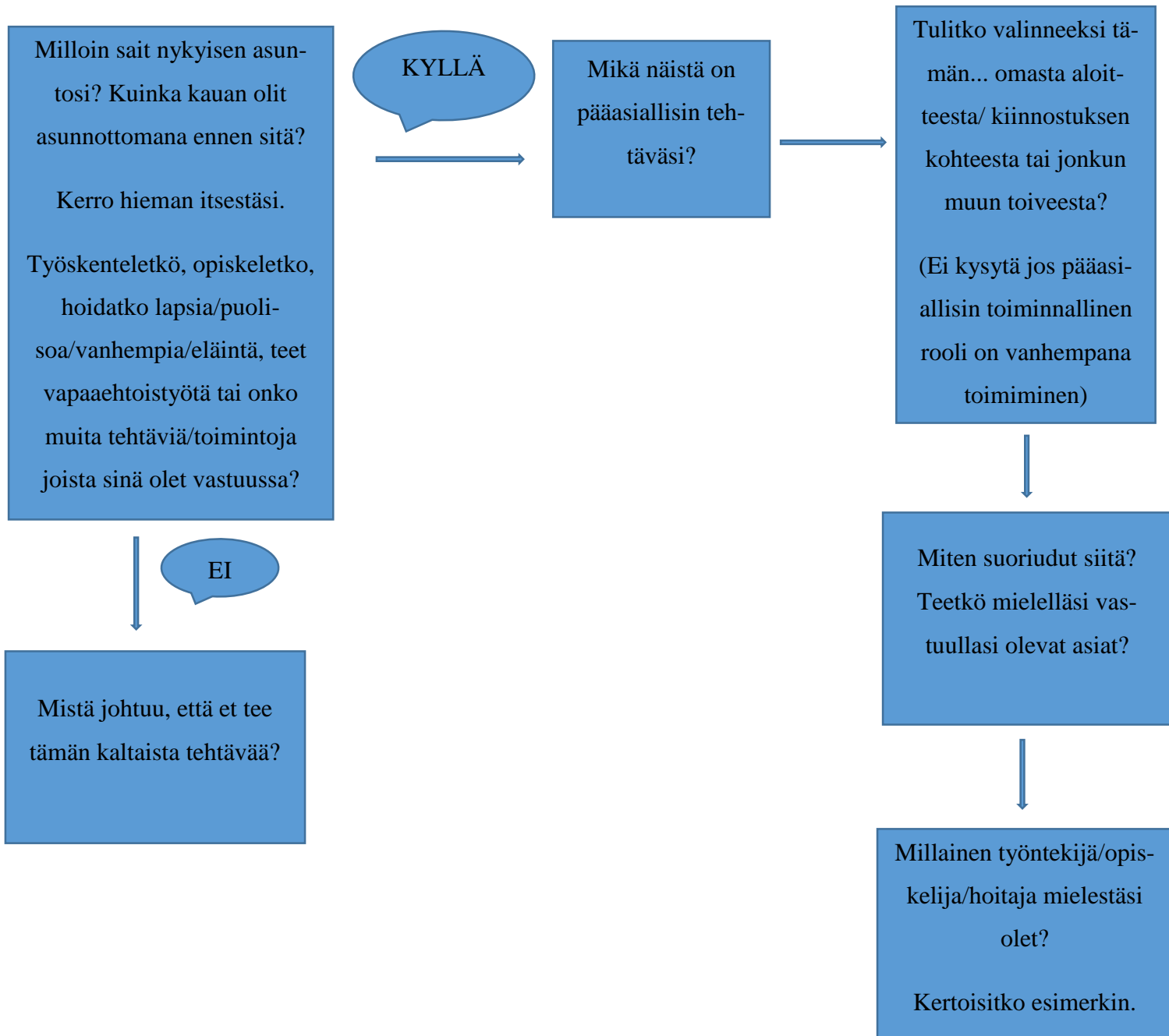
Bilaga 6

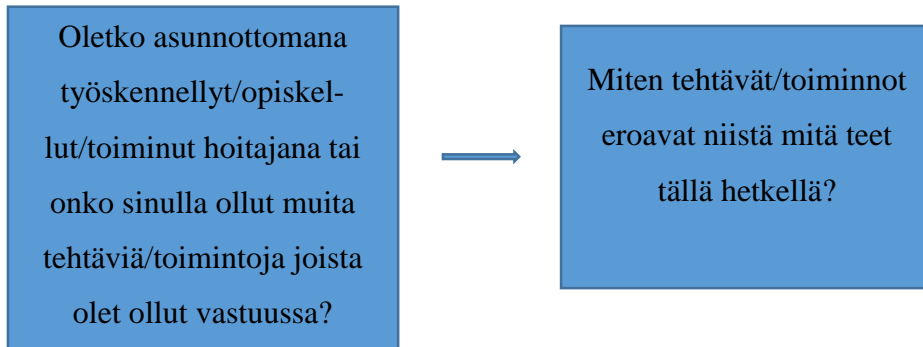
(1/4)

Tutkimuskysymyksemme ovat:

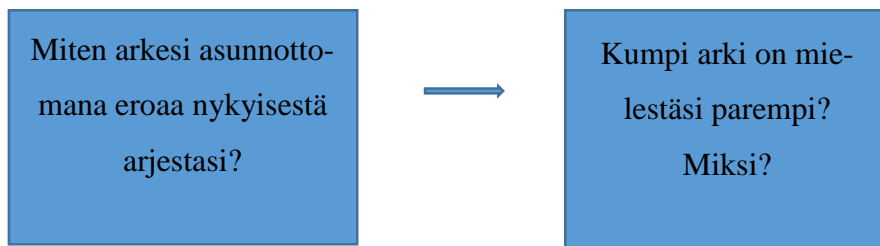
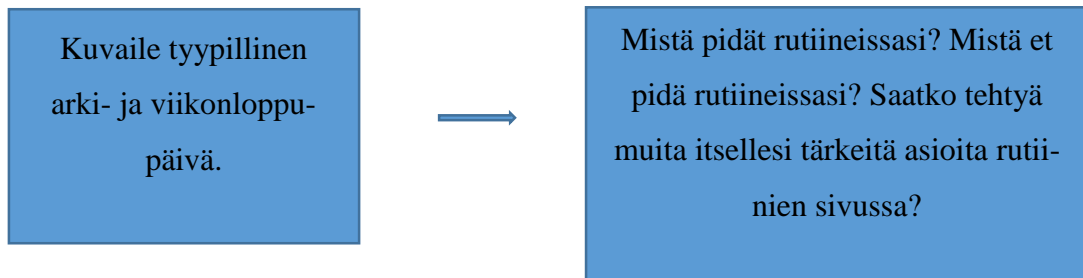
1. Miten entisen asunnottoman henkilön toiminnalliset roolit ovat muuttuneet sen jälkeen kun ovat saaneet asunnon?

NYKYHETKI:

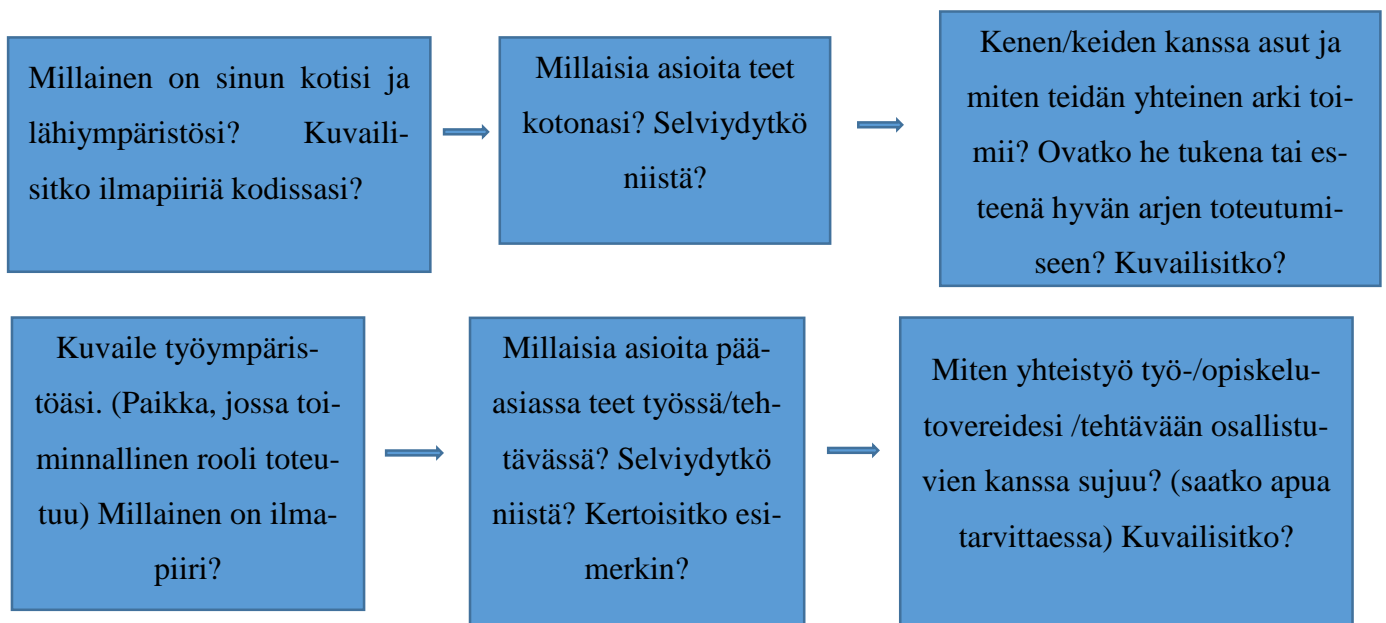

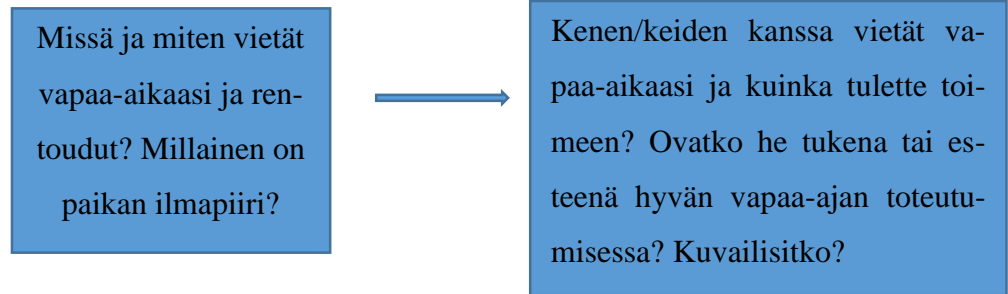

2. Miten entisen asunnottoman henkilön päivittäiset rutiinit ovat muuttuneet sen jälkeen kun on saanut asunnon?

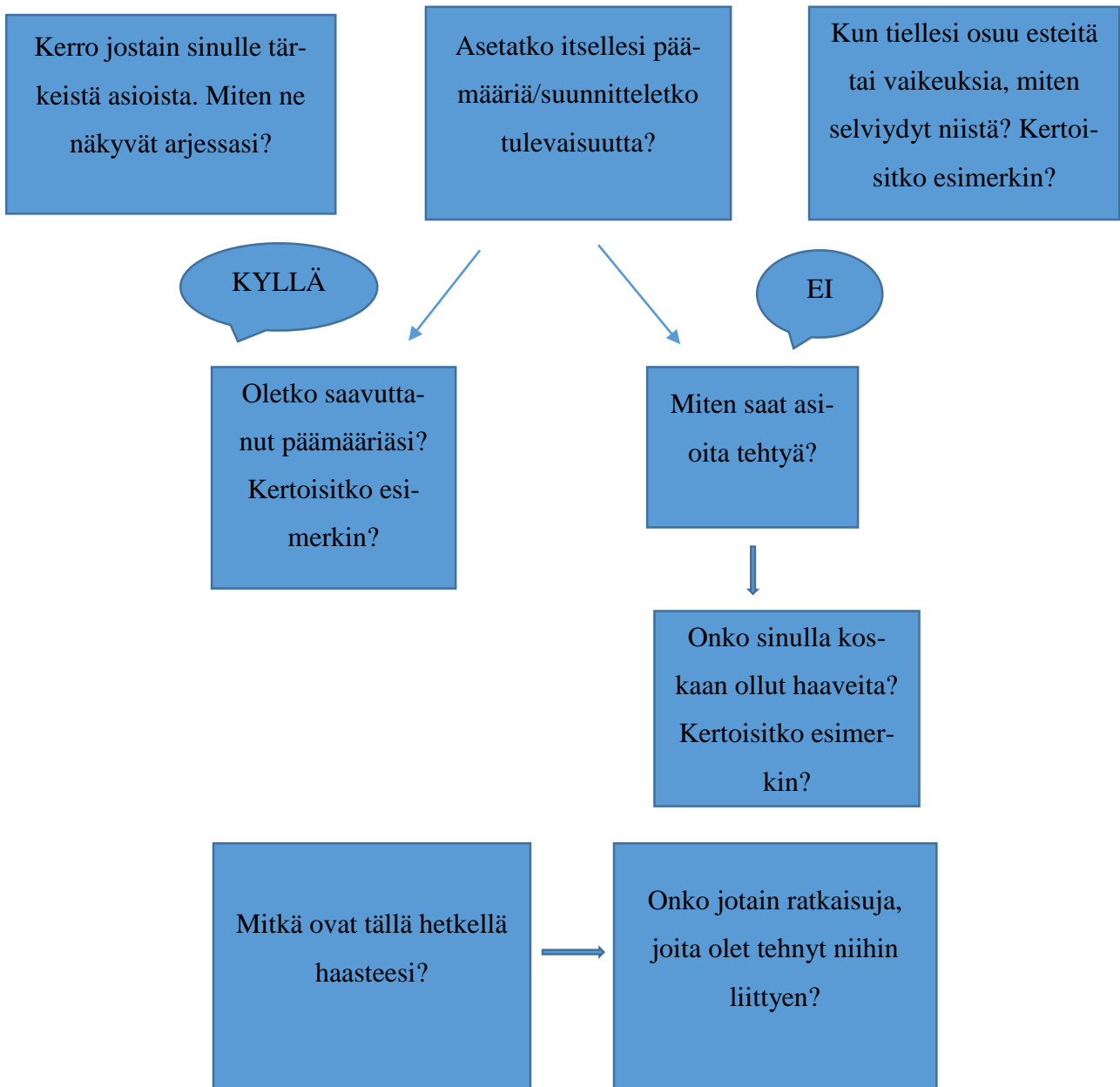
3. Miltä ympäristö näyttää kodissa, tuotteliaassa roolissa sekä vapaa-ajalla ja miten se vaikuttaa toiminnallisuuteen?

4. Miten arvot, kiinnostuksen kohteet sekä kokemus omasta kyvystä ovat vaikuttaneet toiminnallisiin valintoihin ennen ja jälkeen asunnottomuutta?

TÄLLÄ HETKELLÄ:

5. Mitkä ovat entisen asunnottoman henkilön tärkeät elämäntapahtumat?

